

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Matyáš Král

**Vliv německých aktivistických stran na
československou politickou scénu v letech
1918 – 1938**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Matyáš Král**

Vedoucí práce: **PhDr. et Dipl.-Pol. Martin Jeřábek, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

KRÁL, Matyáš. Vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu v letech 1918–1938. Praha, 2014. 78 s. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. et Dipl.-Pol. Martin Jeřábek, Ph.D.

Abstrakt

Autor v práci zmapoval vývoj německé aktivistické politiky v první Československé republice. Tento směr německé politiky chtěl dosáhnout cíle národnostního vyrovnání sudetoněmeckého obyvatelstva spoluprací s československou politikou. Práce se zaměřuje na vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu v letech 1918–1938. Ústředním tématem práce je období první účasti německých stran v československé vládě v letech 1926–1929. Dále autor zkoumá kritické momenty působení německého aktivismu na československém území a důvody, které vedly k jeho konci.

Abstract

Author mapped the development of German activist policy in the first Czechoslovak Republic. This direction of German policy wanted to achieve the goal of national settlement of the Sudeten German population by cooperation with Czechoslovak policy. The work focuses on the influence of German activist parties to the Czechoslovak political scene in 1918-1938. The central theme of the work is the period of the first participation of the German parties in the Czechoslovak government in 1926-1929. The author examines critical moments of action of the German activism in Czechoslovakia and the reasons that led to its end.

Klíčová slova

první Československá republika, sudetští Němci, politika aktivismu, národnostní uspořádání, politické strany

Keywords

first Czechoslovak Republic, Sudeten Germans, activism policy, national organization, political parties

Rozsah práce: počet znaků bez abstraktu a příloh 123 536, tzn. 66 normostran.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2014

Matyáš Král

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce, PhDr. et Dipl.-Pol. Martin Jeřábkovi, Ph.D., za přístup, který jde nad rámec jeho povinností.

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

Politologie: mezinárodní vztahy

Projekt bakalářské práce:

**Vliv německých aktivistických stran na
československou politickou scénu v letech
1918 – 1938**

autor: Matyáš Král

imatrikulační ročník: 2009/2010

v Praze dne 3. 6. 2012

Specifikace tématu bakalářské práce:

Předválečné Československo (v letech 1918 – 1938) mělo velmi roztržštěnou politickou scénu. „Československo je v tomto směru výjimkou mezi zeměmi střední Evropy, neboť nejméně sedm stran, ale spíše dvanáct stran, mělo charakter politických stran, bylo schopno ucházet se o moc. Sedm stran celorepublikových (českých a slovenských) se zúčastnilo všech voleb do parlamentu a obdrželo mandáty, čtyři německé a jedna maďarská se zúčastnily parlamentních voleb a rovněž obdržely mandáty“¹ Nedílnou součástí tehdejšího politického seskupení byly vzhledem k národnostnímu rozvrstvení ČSR i ryze německé politické strany. Zastupovaly na československém území zájmy německého obyvatelstva, které s počtem přes tři miliony osob představovalo 23 % všech tehdejších obyvatel ČSR.² Tyto strany se podle zásadního vztahu ke státu seskupily do dvou politických proudů – aktivismu a negativismu. Zatímco první jmenovaný proud hledal možnosti spolupráce a soužití, druhý nahlížel na stát Československo jako na něco, co musí být zničeno a odstraněno.

„Ve třech německých stranách (sociálně demokratické, agrární a křesťansko – sociální) se postupně prosazovala stanoviska přijatelnější pro českou stranu.“³ Tyto aktivistické strany zaštiťovaly zájmy větší části německé menšiny, která se smířila s existencí Československé republiky a snažila se najít v tehdejší státní uskupení své místo.

Ve své bakalářské práci s názvem „Vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu v letech 1918 – 1938“ se chci zabývat specifickou situací v československých politických kruzích v období před druhou světovou válkou. Pro lepší nástin tehdejší situace musím také stručně postihnout politický systém Československa v letech 1918 – 1938. Těžištěm práce bude analýza aktivistických

---

¹ BROKLOVÁ, E. (1992). Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938. Vyd. 1. Praha: Slon, s. 77

² Jako přesný údaj se uvádí 3 120 000 Němců žijících v tehdejší Československu, což tvořilo 23,4% populace.

FRAJDL, J. (1992). Československá republika 1918 – 1938. Vyd. 1. Moravská Třebová: Diatext, s. 7

³ BROKLOVÁ E.; KVAČEK R.; VALENTA J. (1999). Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918 – 1938. Praha: Karolinum, s. 49

stran, jejich vývoj, začlenění se do československé politické struktury, následně jejich vliv a úspěchy na politické scéně.

Metoda a cíle práce:

Primárním cílem mé práce je nalézt odpověď na otázku, jestli měly německé aktivistické strany zásadní vliv na československou politickou scénu. S tím souvisí cíl definování politické strany aktivistické nebo negativistické.

Dalším cílem bude zmapování vývoje československého politického systému v letech 1918 – 1938.

Důležitým faktorem bádání je moment, kdy se německé strany rozštěpily na dvě skupiny. Budu se zabývat vysvětlením okamžiku, kdy se část německé menšiny (dokonce ta větší) rozhodla pro spolupráci s ČSR. Co je k tomu vedlo? Proč se rozhodly upozadit své nacionální kořeny a hodit svůj negativní postoj k Československu za hlavu?

Vzhledem k rozsahu daného tématu jsem se rozhodl pracovat s metodou jedinečné případové studie. „ *Jedná se o studium případu, který je zkoumán jen pro jeho vnitřní povahu, pro jeho jedinečnost.*“⁴ „*Případová studie je detailní analýzou případu, který byl zvolen jako objekt výzkumu. Jejím cílem je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu.*“⁵ Studie se zaměří na období mezi dvěma světovými válkami (1918 – 1938). Právě v tomto časovém úseku se formovala historie politické kultury na československém území, zájmy státu přesahovaly zájmy nacionální. Společnost zasáhla touha po společném a silném státu, děly se věci v minulosti nevídané. Díky studiu historických pramenů, rozboru historiografie a tehdejších vnitropolitických souvislostí lze zkoumat vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu. Pokusím se o hlubší poznání dané problematiky a vytvoření komplexního náhledu na danou situaci.

---

⁴ DRULÁK, P. (2008). Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál, s. 34

⁵ DRULÁK, P. (2008). Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál, s. 33

Dosavadní výzkum v této oblasti se váže spíše k politickému systému Československa, samotnými německými stranami působícími na území ČSR v letech 1918 – 1938 se zabývá velmi okrajově.

„Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918 – 1938“⁶ bude stěžejní publikací pro mou bakalářskou práci. Nejvíce se blíží mému tématu, detailně popisuje jednotlivé aktivistické strany a jejich působení, věnuje se také postavení Němců v ČSR.

Dále využiji také spíše obecnou a historickou literaturu zaměřenou na období v Československu před druhou světovou válkou. Publikace „Politický systém českých zemí 1848 – 1989“⁷, „Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 – 1938“⁸, „Československá republika 1918 – 1938“⁹ využiji zejména kvůli načerpání potřebných historických faktů z oblasti vývoje Československa a jeho politického systému.

Nedílnou součástí mé práce bude pochopení a nastínění vztahů mezi Čechy a Němci na území ČSR, k tomu mi poslouží publikace „Češi a Němci 1918 – 1938“¹⁰, „Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918 – 1938)“¹¹, „Rozumět dějinám: vývoj česko – německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948“¹² a „Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy“¹³.

Při zkoumání vlivu jednotlivých aktivistických stran na československou politickou scénu mi využiji konkrétní programy politických stran: „Politické programy

---

⁶ BROKLOVÁ E.; KVAČEK R.; VALENTA J. (1999). Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918 – 1938. Praha: Karolinum, s.

⁷ BROKLOVÁ, E. (1992). Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938. Praha: Slon.

⁸ BALÍK, S.; HLOUŠEK, V.; HOLZER, J.; ŠEDO, J. (2003). Politický systém českých zemí 1848-1989. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

⁹ FRAJDL, J. (1992). Československá republika 1918 – 1938. Moravská Třebová: Diatext

¹⁰ BRÜGEL, J. W. (2006) Češi a Němci 1918 – 1938. Praha: Academia.

¹¹ KURAL, V. (1993). Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918 – 1938). Praha: R.

¹² KURAL, V. a kol. (2002). Rozumět dějinám: vývoj česko – německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948. Praha: Gallery.

¹³ SEIBT, F. (1996). Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha: Academia.

Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948¹⁴, „Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899-1938“¹⁵, či texty věnující se rozboru činnosti a působení daných stran.

V souvislosti s teoretickou částí práce předpokládám využití prací „Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích“¹⁶, „Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia“¹⁷.

Předběžný seznam základní literatury:

BALÍK, S.; HLOUŠEK, V.; HOLZER, J.; ŠEDO, J. (2003). Politický systém českých zemí 1848-1989. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity.

BROKLOVÁ, E. (1992). Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938. Praha: Slon.

BROKLOVÁ E.; KVAČEK R.; VALENTA J. (1999). Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918 – 1938. Praha: Karolinum.

BRÜGEL, J. W. (2006) Češi a Němci 1918 – 1938. Praha: Academia.

DRULÁK, P. (2008). Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál.

---

¹⁴ ČESKOSLOVENSKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA DĚLNICKÁ a PROKŠ, Petr. (1999). Politické programy Československé a Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948. Praha: Historický ústav.

¹⁵ HARNA, Josef, ed. a LACINA, Vlastislav, ed. (2007). Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899-1938. Praha: Historický ústav.

¹⁶ DRULÁK, P. (2008). Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. Praha: Portál.

¹⁷ NOVÁK, M. (1997). Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia. Praha: Sociologické nakladatelství.

FRAJDL, J. (1992). Československá republika 1918 – 1938. Moravská Třebová: Diatext.

GALANDAUER, J. Vznik Československé republiky 1918: programy, projekty, perspektivy. Praha: Svoboda.

KÁRNÍK, Z. (2000). České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 1., Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri.

KÁRNÍK, Z. (2002). České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 2., Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935). Praha: Libri.

KÁRNÍK, Z. (2003). České země v éře První republiky (1918-1938). Díl 3., O přežití a o život (1936-1938). Praha: Libri.

KURAL, V. (1993). Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918 – 1938). Praha: R.

KURAL, V. a kol. (2002). Rozumět dějinám: vývoj česko – německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948. Praha: Gallery.

MALÍŘ, J.; MAREK, P. a kol. (2005). Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí Českých zemí a Československu 1861-2004. I. Díl: období 1861-1938. Brno: Doplněk.

NORBERT, L. (1982). Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Struktur und Politik einer deutschen Partei in der Aufbauphase. München ; Wien : Oldenbourg

NOVÁK, M. (1997). Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia. Praha: Sociologické nakladatelství.

ŘÍCHOVÁ, B. (2000). Přehled moderních politologických teorií. Praha: Portál.

ŘÍCHOVÁ, B. (2002). Úvod do současné politologie. Srovnávací analýza demokratických politických systémů. Praha: Portál.

SEIBT, F. (1996). Německo a Češi: dějiny jednoho sousedství uprostřed Evropy. Praha: Academia.

WEISER, T. (1998). Arbeiterführer in der Tschechoslowakei: eine Kollektivbiographie sozialdemokratischer und kommunistischer Parteifunktionäre 1918-1938. München: Oldenbourg

Předběžný seznam literatury, týkající se problematiky jednotlivých stran:

Křesťansko – sociální strana:

WERNER, D. (1991). Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik (1918 – 1938). München: Sudetenedeutsches Archiv.

Československá sociálně demokratická strana dělnická:

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIÁLNĚ-DEMOKRATICKÁ STRANA
DĚLNICKÁ a PROKŠ, Petr. (1999). Politické programy Československé a
Československé sociálně demokratické strany dělnické 1878-1948. Praha: Historický
ústav.

*Protokol XV. řádného sjezdu československé sociálně demokratické strany dělnické v
Praze 1927: (15.-18. dubna). V Praze: Nákladem Ústředního dělnického knihkupectví a
nakladatelství (Ant. Svěcený), 1927.*

*Protokol XVI. řádného sjezdu Československé sociálně demokratické strany dělnické v
Praze ve dnech 27.-29. září 1930: program strany. V Praze: Ústřední dělnické
knihkupectví a nakladatelství (Ant. Svěcený), 1930.*

Agrární strana:

BROKLOVÁ, Eva, TOMEŠ, Josef a PEHR, Michal. (2008). Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

DOSTÁL, V. V. (1998). Agrární strana. Její rozmach a zánik. Brno: Atlantis.

HARNA, Josef, ed. a LACINA, Vlastislav, ed. (2007). Politické programy českého a slovenského agrárního hnutí 1899-1938. Praha: Historický ústav.

Stát pro národ: Program Čsl. strany agrární a konservativní: Rozbor dnešní čsl. politiky. Praha: Čsl. strana agrár. a konserv., 1925.

VONDRUŠKA, Vlastimil. (1990). Osudy agrárního politického hnutí. Praha: Státní zemědělské nakladatelství.

Obsah

Úvod	17
Cíl a metoda práce.....	18
Kritika literatury.....	20
1. Ústavně-politický systém první Československé republiky	22
1.1 Vznik první Československé republiky	22
1.2 Ústavní zakotvení první Československé republiky	23
1.3 Volební systém první Československé republiky	26
1.4 Stranický systém první Československé republiky.....	28
2. Politické strany první Československé republiky	30
2.1 Relevantní české a slovenské politické strany	30
2.2 Německé negativistické strany.....	34
3. Německé aktivistické strany.....	36
3.1 Německá sociálně demokratická strana dělnická.....	36
3.2 Svaz zemědělců.....	38
3.3 Německá křesťansko-sociální strana lidová.....	39
3.4 Činnost německých aktivistických stran do roku 1925.....	41
4. Německé aktivistické strany součástí vlády.....	44
4.1 Parlamentní volby v roce 1925.....	44
4.2 Cesta k panské koalici	45
4.3 Vládní činnost německých aktivistických stran	49
4.4 Parlamentní volby v roce 1929.....	53
5. Pokles vlivu německých aktivistických stran	54
5.1 Hospodářská krize	54
5.2 Vzestup Německa.....	55
5.3 Vývoj a činnost Sudetoněmecké strany	55
5.4 Německé aktivistické strany v letech 1929 – 1935.....	57

5.5	Parlamentní volby v roce 1935.....	59
6.	„Labutí píseň“ německého aktivismu	60
6.1	Politika německého novoaktivismu	60
6.2	Sudetoněmecká strana po volbách 1935	62
6.3	Mnichovská dohoda	63
	Závěr.....	64
	Použitá Literatura	66
	Použité internetové zdroje	69
	Seznam použitých zkratek.....	70
	Seznam příloh	71

Úvod

Vytvoření samostatného státu, Československé republiky, znamenalo největší zlom v česko-německých vztazích od svazku země Koruny české s habsburskou říší. Utvoření tohoto státního celku bylo na jedné straně oslavováno, na straně druhé zatracováno. Při jednáních o podobě hranic nového státu uprostřed Evropy zvítězila koncepce historické podoby hranice na úkor hranice etnografické. Tímto krokem se na území ČSR ocitla početně velmi silná německá menšina. Přes tři miliony Němců tvořily téměř čtvrtinu tehdejšího obyvatelstva ČSR. Tento problém byl ale daleko složitější kvůli historii česko-německých vztahů, která neměla moc světlých momentů.

Zapomenout na mnoho století trvající konflikt není snadné, zvláště pokud dostanete do rukou moc, která vám umožňuje staré dluhy splácet. Tuto moc představitelé československé politické elity měli. Přesto ji nevyužili a snažili se dlouholetý spor řešit mírovou cestou. Německou menšinu mohla v této nelehké době zachvátit trdomyslnost spojená s chodem událostí. Mohla se zapřít a necouvat. O to zajímavější je skutečnost, že se v takhle vypjaté situaci našli lidé v obou táborech, kteří byli přístupni společné diskuzi.

Po počátečních rozpacích spojených se vznikem československého státu se začala německá menšina žijící především v pohraničních oblastech osmělovat i v prostředí československé politiky. Prvotní kroky německé politiky vedly ke kritice československé ústavy a národnostní organizace státu. Zástupci německého lidu ale brzy zjistili, že zamítavým postojem se v dané situaci nedá nic změnit. Začali se tedy porozhlížet po jiných možnostech, které by vedly k prosazení jejich cílů. V této době se zaměření německé politiky začíná štěpit na dvě skupiny – na politiku negativistickou, která si i přes pozici slabšího hráče v československém státě zachovávala svůj odmítavý postoj, a na politiku aktivistickou, jejíž představitelé pochopili, že k úspěšnému zdolání vytyčených cílů v podobě národnostní autonomie je potřeba s československým politickým představenstvem spolupracovat.

Myšlenka německého aktivismu se z počátku potýkala s nepochopením německé menšiny, ale postupem času se názor německé veřejnosti měnil. I proto mohlo dojít ke vzniku německých aktivistických stran, které se postupně vyšplhaly na výsluní celé tehdejší německé politiky. Významné německé aktivistické strany byly tři – Německý svaz agrárníků (BdL), Německá sociálně demokratická strana dělnická (DSAP) a Německá křesťansko-sociální strana lidová (DCV). V dobách největší slávy, tedy za úřadování panské koalice, volilo německé aktivistické strany až 70 % německých obyvatel.

Cíl a metoda práce

Vzhledem k rozsahu daného tématu použiji k vypracování práce metodu jedinečné případové studie.¹⁸ Práce se zaměřuje na období vývoje první Československé republiky, které probíhalo mezi dvěma světovými válkami v letech 1918–1938. Hlubší studium historických pramenů, rozbor historiografie a tehdejších vnitropolitických situací mi nabídne možnost komplexně prozkoumat zvolené téma. Jednotlivé části práce jsou řazeny chronologicky se závěrečnou kapitolou zabývající se externím řešením česko-německého vztahu. Tato struktura nabízí přehledný náhled na zvolenou tematiku práce. Není účelem práce v celistvosti popsat kompletní vývoj první Československé republiky. Zastaví se pouze u nejdůležitějších událostí, týkajících se vlivu německých aktivistických stran.

Tato bakalářská práce si klade za cíl seznámit čtenáře s vznikem německých aktivistických politických stran, s jeho vývojem, vlivem a zánikem. Šlo o bezesporu důležitou událost v dějinách první Československé republiky.

Nejprve se práce stručně zastaví u ústavně-politického systému první Československé republiky, jehož představení je nezbytné pro další výzkum.

Důležitou částí práce bude zkoumání vývoje etablování zmíněných stran do politického systému první Československé republiky. Ústředním momentem celého bádání bude analýza první vládní účasti německých aktivistických stran v letech 1926–

---

¹⁸DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7, s. 34.

1929. Zaměřím se především na konkrétní spolupráci mezi oběma národnostmi, na vnímání politického aktivismu německým obyvatelstvem a na úspěšnost celého hnutí.

V dalším výzkumu se práce soustředí na okamžik úpadku a následného zániku německých aktivistických stran. Budu se snažit dojít k příčinám tohoto obratu v náladách sudetoněmecké menšiny.

Klíčovou otázkou mé práce tedy bude: *„Do jaké míry ovlivňovaly německé aktivistické strany podobu československé politické scény?“*

K zodpovězení této otázky mi pomůže potvrzení nebo vyvrácení následujících hypotéz:

Za vznikem německého aktivismu stála snaha německé menšiny prosadit svá národnostní práva, kvůli které byli ochotni zapomenout na problematický česko-německý vztah a začít spolupracovat s českou stranou.

Důvěra německého obyvatelstva na československém území v aktivistické strany rostla spolu s německou účastí ve vládě. Zlomovým okamžikem ve vývoji bylo zasažení CSR světovou hospodářskou krizí.

Za odliv voličů a následný propad německých aktivistických stran může vznik Sudetoněmecké strany (SdP) a její činnost ve třicátých letech.

Kritika literatury

Při psaní své bakalářské práce jsem musel nejdříve zpracovat literaturu zabývající se problematikou vzniku a vývoje první Československé republiky. Tomuto tématu se věnuje široká paleta publikací především od českých autorů. Ve svém bádání jsem využil zejména knihy od Evy Broklové¹⁹ a Stanislava Balíka²⁰. Velmi cennou knihou pro mou práci byla práce kolektivu autorů²¹, která zpracovává stranický systém ČSR a nabízí přehled mezi všemi prvorepublikovými politickými subjekty.

K porozumění česko-německého vztahu jsem využil práce od Václava Kurala²² a Karla Richtera²³. Širší pohled na vývoj první Československé republiky podává Zdeněk Kárník²⁴. Odlišný německý pohled na zkoumané období nabízí Wolfgang Brügel²⁵, který byl v době existence ČSR členem DSAP.

Přehled dějin německých aktivistických stran nabízí monografie německého historika Jörga Kracika²⁶. Základní data o německém aktivistickém hnutí nabízí práce

---

¹⁹BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie : politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1992, 168 s. ISBN 80-901-0596-3.

BROKLOVÁ, Eva. *První československá ústava: diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČAV, 1992, 221 s. ISBN 80-852-7008-0.

²⁰BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí, 1848-1989*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, 180 s. ISBN 978-802-1042-506.

²¹MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005, 1021 s. ISBN 80-723-9180-1.

²²KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 197 s. ISBN 80-246-0360-8.

KURAL, Václav. *Konflikt: místopolečenství? Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-X.

²³RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. 1. vyd. Třebíč: Fakta, 1999, 274 s. ISBN 80-7268-054-4.

²⁴KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díly I–III.

²⁵BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918-1938*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 846 s. ISBN 80-200-1440-3.

²⁶KRACIK, Jörg. *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999. 462 s. Europäische Hochschulschriften. Reihe 3, Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, ISBN 3-631-34672-7.

od Jaroslava Šebka²⁷. Stejný autor se poté zabýval i působením DCV v první Československé republice.²⁸ Německým svazem agrárníků se zabýval Norbert Linz²⁹. Velmi přínosnou publikací v rámci popisu vývoje a působení německých aktivistických stran byla práce kolektivu autorů vydána Collegiem Carolinem v Mnichově.³⁰ V případě oproštění se od ideologické zbarvenosti byla nápomocnou publikací i³¹ dvoudílná práce Jaroslava Cesara a Bohumila Černého.

Dalším, velmi přehledným zdrojem, který mi sloužil především k lepšímu pochopení jednotlivých vládních kroků v době panské koalice, je digitální knihovna parlamentu České republiky dostupná na jejich internetových stránkách – www.psp.cz.

---

²⁷ŠEBEK, Jaroslav. *Politické strany německé menšiny*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005).

²⁸ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 334 s. ISBN 80-732-5085-3.

²⁹LINZ, Norbert. *Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Struktur und Politik einer deutschen Partei in der Aufbauphase*. München: R. Oldenbourg, 1982. 360 s. Veröffentlichung des Collegium Carolinum; Bd. 39. ISBN 3-486-50601-3

³⁰COLLEGIUM CAROLINUM. Tagung a BOSL, Karl, ed. *Die demokratisch-parlamentarische Struktur der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee am Tegernsee vom 28.11. bis 1.12.1974*. München: Oldenbourg, 1975. 278 s. ISBN 3-486-44381-X.

³¹CESAR, Jaroslav a Bohumil ČERNÝ. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962, 584 s.

1. Ústavně-politický systém první Československé republiky

Období Československa od jeho vzniku (28. 10. 1918) do tzv. Mnichovské dohody (noc z 29. na 30. 9. 1938) můžeme označit za tzv. První republiku. Tato fáze českých dějin je považována za úspěšnou v ohledu zpřetrhání vazeb na habsburskou monarchii a v položení silných institucionálních a hodnotových základů budoucímu československému státu. Naopak, jako neúspěšná se zpětně jeví podoba ukázkové středoevropské demokracie, která tu byla záměrně budována, a která neslavně skončila přesně po dvou desetiletích.

1.1 Vznik první Československé republiky

Roku 1918 skončila první světová válka, Centrální mocnosti v podobě Německa, Rakouska-Uherska, Turecka a Bulharska kapitulovaly, započal koloběh událostí, který měl dopad na celou střední Evropu. V případě Rakouska-Uherska totiž nevznikly problémy jen na válečných frontách, ale také uvnitř tohoto mnohaletého státního útvaru. Důsledkem první světové války se rozpadá habsburská monarchie a vznikají nástupnické státy, mezi které patří i Československo.

Dne 6. 1. 1918 byla přijata Tříkrálová deklarace, prohlášení, které vzešlo z generálního sněmu českých poslanců říšské rady, zemských sněmů i tří sněmů rady Koruny české. Toto prohlášení požadovalo právo na sebeurčení nesvobodných národů utlačovaných Rakouskem-Uherskem, dále pak vzneslo nárok na spojení zemí českých se Slovenskem. Tříkrálovou deklaraci následovala v květnu téhož roku Pittsburská dohoda, která schvalovala spojení Čechů a Slováků v jednom státě. Dohoda podepsaná v americkém Pittsburghu přiřkla Slovensku samostatnou státní správu, parlament a soudnictví.³²

---

³²BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí, 1848-1989*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, 180 s. ISBN 978-802-1042-506, s. 47.

„Dne 28. října 1918 povstal z trosek rakousko–uherské monarchie nový samostatný stát velmi exotického a málokomu v Evropě tehdy povědomého jména, „Republika Československá“. Vznikl cílevědomou činností a několikaletou usilovnou prací československého zahraničního odboje, vedeného T. G. Masarykem, E. Benešem, a M. R. Štefánikem.“³³

1.2 Ústavní zakotvení první Československé republiky

V systému První republiky byly aplikovány v podstatě všechny standardní znaky demokratické státní formy: kompletní soubor lidských práv a svobod, idea právního státu ve smyslu rovnosti občanů před zákonem, princip plurality, zastupitelská soustava s tradičními republikánskými institucemi, klasický princip dělby moci, parlamentarismus, tržní ekonomika a garantování soukromého vlastnictví – daný model byl ovšem po světové hospodářské krizi na přelomu 20. a 30. let diktován keynesiánstvím, posilujícím roli státu.³⁴

Nejdůležitější vývoj z pohledu samostatného československého státu proběhl v období od září 1918 do února 1920. V tomto čase se utvářela podoba nového demokratického zřízení uprostřed Evropy a jeho budovatelé chtěli vytvořit samostatný stát s republikánským konstitučním zřízením. Toto období je charakteristické snahou dát výrazně najevo odklon od rakousko-uherské minulosti, vytyčením majoritních politických cílů (sepsání, přijetí ústavy a zorganizování voleb) a řešením důležitých otázek v československém mezinárodním postavení – určení hranic státu, na který koukali jeho sousedé přes prsty (Německo, Polsko, Maďarsko), a postavení národnostních menšin v ČSR.³⁵

V těchto letech (1918 – 1920) však československý stát ústavu postrádal. Pro přechodné období byla přijata tzv. prozatímní ústava. Prozatímní ústavu tvořil zákon z 28. 10. 1918 o zřízení samostatného státu a zákon o prozatímní ústavě s oběma

---

³³JOHN, Miloslav. *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938*. 1. vyd. Beroun: Baroko, 1994, 423 s. ISBN 80-856-4220-4, s. 9

³⁴BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 47.

³⁵ Washingtonská deklarace: Prohlášení nezávislosti československého národa jeho prozatímní vládou, on-line text <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/washingtonska-deklarace.html>

novelizacemi. Prozatímní ústava byla přijata Národním Výborem 13. 11. 1918 (č. 37/18 Sb. z. a n.). Veškerá moc podle ní náležela jednokomorovému Národnímu shromáždění, většinou nazývanému také Revoluční. Byla sepsána s velikým chvatem a podepsána F. Soukupem, A. Švehlou, J. Stříbrným, A. Rašínem a V. Šrobárem.³⁶

Revoluční Národní shromáždění vykonávalo kompetence od 14. 11. 1918 do 29. 2. 1920, tedy do doby schválení textu nové ústavy. Na jeho první schůzi (14. 11. 1918) byl proklamován republikánský model československého státu, habsbursko-lotrinská dynastie byla zbavená práv na český trůn, T. G. Masaryk byl zvolen prezidentem a byla ustanovena vláda v čele s K. Kramářem.³⁷

Revoluční Národní shromáždění bylo především shromážděním ústavodárným. Jeho předsedou byl po celou dobu hlavní tvůrce prozatímní ústavy sociální demokrat Alfréd Meissner. Připravit návrh ústavy do podoby, ve které by se mohla stát předmětem ústavního výboru, se stalo posláním speciálního podvýboru, jehož členy byli A. Meissner, V. Bouček, F. Hnídek a J. Hoetzl.³⁸

Projednávání ústavní listiny v ústavním výboru Revolučního Národního shromáždění (dále RNS) bylo zahájeno projevem předsedy ústavního výboru A. Meissnera 8. ledna 1920. Práce na ústavě trvaly do 27. února 1920, kdy byla ústava předložena na 125. schůzi RNS přijata v devatenáctihodinové schůzi po třetí hodině ranní 29. února 1920 všemi hlasy celonárodní koalice.³⁹

Ústava se měla stát dílem prostým i složitým zároveň. Ústavní listina jako celek nebyla obsáhlá. Byla rozdělena do 6 hlav a 134 paragrafů. To celé na pouhých 23 stranách. Ústava byla obklopena ještě soustavou devatenácti ústavních zákonů či zákonů s ústavou souvisejících. Náležely mezi ně jako první zákon o zřízení československého státu a zákon, kterým se uvozuje ústavní listina Československa.⁴⁰

---

³⁶BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie : politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1992, 168 s. ISBN 80-901-0596-3, s. 24.

³⁷BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 50.

³⁸KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díl první. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003, ISBN 80-7277-1191-3, s. 99.

³⁹BROKLOVÁ, Eva. *První československá ústava : diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČAV, 1992, 221 s. ISBN 80-852-7008-0, s. 9.

⁴⁰KÁRNÍK (2003). *cit.d.*, s. 100.

Ústava vycházela z mnoha zahraničních vzorů, její autoři přizpůsobili text domácím podmínkám. Při tvorbě se uplatnila zejména ústava francouzská a americká, dále pak v menší míře ústava německá, švýcarská, rakouská a anglická.

Preambule ústavy byla doslova přepsána z ústavy americké. Americká ústava sehrála významnou roli, pokud šlo o soudnictví a oddělení mocí, francouzská předloha se uplatnila především v ustanoveních o organizaci parlamentu. Rakouská ústava zapůjčila část o občanských právech.⁴¹

Ústavní listinu spolu se souvisejícími zákony mělo na starosti Revoluční Národní shromáždění. To se nelíbilo německé menšině žijící na československém území, protože nebyla v RNS zastoupena. Českoslovenští politici tuto námitku smetli ze stolu, jednak se nedala pokládat za právně platnou a jednak argumentovali tím, že výjimečná doba si žádá výjimečná opatření. Československo vzniklo proti vůli sudetských Němců a nebylo tedy možné od nich očekávat loajalitu při budování státu. Ostatně Němci odmítli nabídku poslat zástupce do Národního výboru a potom do Revolučního Národního shromáždění. Dojednálo se ovšem, aby ústava a zákony s ní související byly napsané tak, aby byly snesitelné pro tu část obyvatelstva, která s ní nemohla souhlasit. Jednalo se tak proto, aby československý národ nevyužil své vlády k nespravedlnostem vůči jiným a aby neomezil nějakými opatřeními jejich možnou budoucí politickou sílu.⁴²

1.2.1 Jak Ústava první Československé republiky definovala vztah Čechů a Němců

Ústavní listina Československa definovala i problém národnosti - všichni českoslovenští občané měli právo na ochranu svého života a své svobody bez ohledu na to, jakého jsou původu, státní příslušnosti, řeči, rasy nebo náboženství. Všichni obyvatelé ČSR si byli rovni a užívali plná politická práva. Ústava také zakazovala násilné odnárodňování. Československým občanům bylo dále zajišťováno rovné právo na přístup do veřejných služeb, k úřadům a hodnostem, k výkonu jakékoli živnosti a povolání, právo zakládat vlastním nákladem školy, vedené v národním jazyce a též „národní“ humanitní a náboženské ústavy. Zásada rovnosti byla podpořena právem na

---

⁴¹BROKLOVÁ (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*, s. 23.

⁴²Tamtéž, s. 24.

svobodné užívání národního jazyka jak v soukromé, tak veřejné sféře, v tisku, na veřejných shromážděních a v náboženských stycích: „...*Pokud ve městech a okresích, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých náležících k menšinám náboženským, národním a jazykovým, mají býti určité částky vynaloženy na výchovu, náboženství neb lidumilnost z veřejných fondů podle rozpočtu státního, rozpočtů obecních neb jiných veřejných, zabezpečuje se těmto menšinám v mezích všeobecných předpisů pro veřejnou správu platných přiměřený podíl na požitku a používání.*“⁴³ Dále platilo ustanovení proti propouštění zaměstnanců na základě jejich národnostní příslušnosti. Existoval i zákon na ochranu svobody ve shromážděních. Popuzování k zášti nebo násilnostem proti národnostem, náboženství a rase bylo sankcionováno.

Přesto se v souboru ochranných práv a předpisů dala najít slabina – příslušníkům národnostních menšin zaručovala ústava individuální práva, ale žádná práva kolektivní. Tento problém byl zdrojem mnoha konfliktů.⁴⁴

Česko-německému vztahu nepomohl ani fakt, že se na ústavě nepodíleli zástupci německé menšiny. Spolupráce při tvorbě státu byla německou stranou odmítnuta a následně byla ústava německými nacionalisty označena za „oktroj“.⁴⁵

1.3 Volební systém první Československé republiky

Po první světové válce přijalo mnoho evropských států volbu poměrnou místo volby většinové. Nejinak tomu bylo i v nově vzniklém Československu. Poměrná volba dostala přednost ať už kvůli praxi moderních evropských států, či díky její ideové obhájitelnosti – princip poměrnosti byl považován za demokratičtější než princip většiny. Poměrná volba se zdála také lepší pro komplikovanou národnostní situaci a také měla sloužit jako ochrana proti možnému drtivému vítězství socialistických stran.

---

⁴³Ústava první Československé republiky. Hlava šestá: Ochrana menšin národních, náboženských a rasových. On-line text http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

⁴⁴KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 197 s. ISBN 80-246-0360-8, s. 62.

⁴⁵KURAL, Václav. *Konflikt: místopolečenství? Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. . R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-X, s. 30.

Zvítězil racionalismus nad empirismem. Československo dokonce vložilo zásadu poměrného zastoupení u parlamentních voleb do ústavní listiny.⁴⁶ Pro československý volební systém byla převzata zásada tzv. přísně vázaných kandidátních listin. To znamenalo, že volič mohl svůj hlas odevzdat pouze celé politické straně, nikoliv konkrétnímu kandidátovi. Přísně vázané kandidátní listiny sloužily k tomu, aby měly jednotlivé politické strany v moci sestavování kandidátních listin. Slovenská část politické scény si od tohoto kroku slibovala znemožnění přístupu nespolehlivých lidí na volební listiny.⁴⁷ Mandáty byly obsazovány celkem ve třech skrutiniích, první probíhalo na krajské úrovni, další na úrovni celonárodní.

Hareova metoda pro výpočet volebního čísla, která byla používána v prvním skrutiniu, umožňovala, aby bylo díky většímu volebnímu číslu rozdělováno méně mandátů, jež se použily pro jmenování poslanců ve skrutiniu druhém a třetím. U tohoto kroku je zřejmé, že byl namířen proti menším politickým stranám. Pro druhé skrutinium určovala volební číslo Hagenbach-Bischoffova kvóta, pokud se ve druhém skrutiniu nepodařilo rozdělit všechny mandáty, následovalo třetí, ve kterém byly mandáty přidělovány po jednom, a to politickým stranám s největším zbytkem dělení. Kuriózní bylo, že v Československu platilo ustanovení, které dovolovalo stranám ohlašovat listinu pro druhé a třetí skrutinium teprve po volbách. Také dovolovalo libovolně měnit pořadí kandidátů.⁴⁸

Za důsledky tohoto volebního systému se uvádí velmi vysoký počet stran ve stranickém spektru. Tento problém chtěl ošetřit volební řád z roku 1920, který dovoloval postupovat do celostátních kol jen těm stranám, které ve volebním obvodu získaly 20 000 hlasů. Nicméně ani toto opatření nepomohlo a tak byl pro československou politickou scénu charakteristický vysoký počet stran, přičemž některé neměly žádný potenciál získat význam nebo dokonce vliv. Dalším důsledkem byla roztržičnost a celková nehybnost politického spektra - nic nenutilo strany k inovaci svých programů.⁴⁹

---

⁴⁶BROKLOVÁ (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*, s. 79.

⁴⁷Tamtéž, s. 80.

⁴⁸BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 55.

⁴⁹BROKLOVÁ (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*, s. 82.

1.4 Stranický systém první Československé republiky

Politické strany První republiky neměly ústavní ani právní zakotvení. Za jedinou úpravu se dá považovat rakousko-uherský spolkový zákon z roku 1867, který ale samozřejmě neodpovídal prvorepublikovým potřebám. Zakazoval například členství žen ve stranách. Organizace stran nebyla zmíněna ani v únorové ústavě. Na této skutečnosti se podílel hlavně fakt, že strany cítily nechuť se situací cokoliv činit. O právním postavení stran se sice mnohokrát jednalo, politické strany však viděly pouze plynoucí povinnosti z nezbytného ošetření, než jistotu zaručení určitých práv, a proto návrh na úpravu nikdy neprošel.⁵⁰

Vydání zákona upravujícího stranický systém podnítila až nutnost akce ve věci rozpuštění DNSAP. V říjnu roku 1933 vyšel zákon o zastavování činnosti a o rozpouštění politických stran. Tento zákon se nýbrž nevěnoval vzniku, organizaci ani chodu strany, zabýval se pouze jejím zánikem. Díky tomuto zákonu bylo možné pozastavit nebo zrušit činnost těm politickým stranám, které narušovaly samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko – republikánskou formu nebo bezpečnost ČSR.⁵¹

„První republika byla sice parlamentní demokracií, avšak tento systém vykazoval vážné nedostatky a v ČSR se dospělo k jakési „diktatuře stran“.“⁵²

Poměrný volební systém, zásada vázaných kandidátních listin, absence omezovací klauzule a metoda pro výpočet volebního čísla vyústily v praktickou nemožnost omezit počet stran. Ve stranickém spektru se tím pádem nacházelo okolo padesáti politických subjektů, z nichž ne všechny byly soudržné a významné.⁵³

---

⁵⁰HARNA, Josef. *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918 – 1938*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 545.

⁵¹BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 68.

⁵²BROKLOVÁ (1992). *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*, s. 74.

⁵³HARNA, Josef. *Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918 – 1938*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 542.

Podle Sartoriho typologie stranicko – politických soustav lze tento systém nazvat extrémním multipartismem a polarizovaným pluralismem. K tomuto závěru lze dojít díky charakteristickým rysům celého systému: výskyt antisystémových stran, snaha o obsazení středu, přítomnost ideologické mentality, polarizace veřejného mínění, ideologická vzdálenost jednotlivých subjektů a jen okrajová obměna v rámci vládních koalic a omezená soutěživost celého systému.⁵⁴

Podle M. Duvergera nebyla První republika, stejně jako mnohé země střední Evropy, systémem stran. Mělo se jednat pouze o jakousi začáteční fázi při vývoji tohoto systému. Československo nýbrž disponovalo dostatečným počtem stran schopných ucházet se o moc. Těchto relevantních stran bylo nejméně sedm, pokud přičteme strany německé a maďarské, bylo jich dvanáct. Stálost obyvatelstva, co se týče rozložení mezi jednotlivé politické subjekty, hovoří o demokratickém charakteru republiky. Diferenciace národa na politické strany má svá specifická pravidla, ta československá pouze navázala na již dlouho existující dualismus dvou směrů – národně liberálního a radikálně demokratického.⁵⁵

Diferenciace na té nejnižší úrovni vznikala na základě mnohých kritérií. Samozřejmostí byla kritéria ideologická a strukturální, v prostředí První republiky se dále jednalo o národnostní, náboženskou a sociální příslušnost. *„Skutečně základním rozlišovacím bodem byl národnostní princip. Z jeho pohledu je příznačné, že v politickém systému První republiky vedle sebe existovala řada stejně programově orientovaných stran, jejichž jedinou diferenciací byla národnostní příslušnost, a to jak členstva, tak i voličů.“*⁵⁶

Stranický systém v období První republiky se stal jedním z výrazných problémů československé demokracie. Při ožehavé mezinárodní situaci se stal právě systém politických stran faktorem limitujícím funkčnost celého československého politického systému. Stát stran, jak se ČSR někdy přezdívalo, vyčerpal ve druhé polovině třicátých let možnosti svého fungování. Mezi největší problémy patřil odsun těžiště stranické

---

⁵⁴BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 68.

⁵⁵CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 223 s. ISBN 80-86898-33-4, s. 21.

⁵⁶BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 69.

politiky mimo parlament (fungování tzv. Pětky⁵⁷), dále poté fakt, že strany získaly příliš velký vliv ve státní správě a také garance výjimečných pozic pro stranické lídry.⁵⁸

2. Politické strany první Československé republiky

2.1 Relevantní české a slovenské politické strany

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu

Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, častěji označována jako strana agrární, těžila se skladby obyvatelstva, kdy téměř jedna třetina občanů byla zaměstnána v zemědělství. Postavení české agrární strany je obdobné jako postavení jiných agrárních stran v Evropě. Pro toto období byla síla agrárníku typická.⁵⁹ Agrární strana se zejména kvůli A. Švehlovi stala nejvýznamnějším politickým subjektem, vyhrála volby v letech 1925 a 1929. Ze své prvotní orientace pouze na rolnický lid, přešla na tzv. všezahrnující program, který si dával za cíl oslovit co nejširší spektrum voličů. Program agrární strany představoval reformistickou a sociální cestu (nikoliv socialistický charakter), kladl také důraz na pozemkovou reformu a zavedení agrárních cel. Mezi nevýznamnější představitelé patří A. Švehla, M. Hodža, J. Malypetr, F. Udržal a R. Beran.⁶⁰

---

⁵⁷Pětka, orgán, který nebyl zakotven v ústavě, měl mnohdy na starosti reálnou praxi výkonné a zákonodárné moci. Byla zastoupena vůdci hlavních politických stran, tvořících československou většinu, konkrétně se jednalo o R. Bechyně, A. Rašína, J. Stříbrného, J. Šrámka a A. Švehlu. Tato až oligarchická společnost vynášela nejdůležitější politická rozhodnutí.

⁵⁸CABADA, ŠANC (2005). *cit.d.*, s. 23.

⁵⁹Tamtéž, s. 57.

⁶⁰FRAJDL (1992). *cit.d.*, s. 30.

Československá sociálně – demokratická strana dělnická

Nejsilnější subjekt českého stranického spektra, vítěz voleb z roku 1920. Spolupráce s německou sociální demokracií neexistovala, zvítězila národnostní otázka nad tou třídní. Po volbách v roce 1920 došlo k neshodám s levým, komunistickým křídlem strany a jeho odštěpení. ČSDSD měla svůj program založený mimo jiné na boji proti monopolizaci, kontrole pohybu kapitálu, zvýšení životní úrovně sociálním zákonodárstvím, odmítnutí spotřební daně, revizi pozemkové reformy a demokratizaci školství. Společnost měla být založena na panství malé třídy kapitalistů, pracující třída měla být povinna podporovat kolektivní výrobní firmy. Nejvýznamnější představitelé byli G. Habrman, A. Hampl, F. Tomášek, V. Tusar, F. Soukup, R. Bechyně a J. Nečas.⁶¹

Československá strana národně socialistická

ČSNS přijala svůj program v roce 1918 a od té doby zůstal nezměněn. Strana měla revoluční cíle, odmítala politický oportunismus, požadovala odstranění vykořisťování člověka člověkem a sociální rovnost. Její program také odkazoval na mravní základnu náboženského a sociálního hnutí doby husitské. Byla proti státnímu socialismu. V oblasti kultury chtěla odloučit stát od církve. Představitelé Československé strany národně socialistické: V. Klofáč, J. Stříbrný, E. Beneš a F. Plamínková.⁶²

Československá strana lidová

Startovní pozice pro ČSL byla ztížená poválečným nahlížením na ČSL jako na prokatolickou stranu. Mnoho lidí vidělo v takto orientovaných stranách pozůstatky habsburské monarchie. Časem se ale strana zařadila mezi nejvýznamnější československé politické subjekty a mimo jiné dokázala odvrátit odklon církve od státu.⁶³ Program ČSL z roku 1919 odmítal konfesní pojetí, chtěl prosadit solidaritnost – příměří všech tříd a vrstev, pokládá za možnou spolupráci s menšinami. V politické

---

⁶¹BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 72.

⁶²FRAJDL (1992). *cit.d.*, s. 33.

⁶³PEHR, Michal. *Československá strana lidová a její vztah k demokracii v době První republiky*, in: BROKLOVÁ Eva, TOMEŠ Josef, PEHR Michal. *Agráři, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, 267 s. ISBN 978-80-86495-47-7, s. 214-216.

sféře požadovala strana plebiscit, parlamentní demokracii a silnou centrální správu doplněnou zemskou samosprávou. Stavěla se proti úřednickým vládám, chtěla spravedlivé sociální zákonodárství, zachování soukromého majetku, upřednostňovala drobné podnikatelství. V kulturní sféře podporovala strana cyrilometodějský duch. Mezi hlavní představitelé patří J. Šrámek, B. Stašek, M. Hruban a J. Dostálek.⁶⁴

Československá živnostensko – obchodnická strana středostavovská

Velmi malý politický subjekt, v průběhu jeho existence se pozice strany zlepšila. Z programu vyplývá, že se strana snažila o posílení soukromého vlastnictví – co největší počet jednotlivců měl dosáhnout ekonomické samostatnosti. Chtěla toho docílit snížením daní a ochranou zájmů drobných obchodníků a živnostníků. Snaha o decentralizaci státu. Významní představitelé byli R. Mlčoch a J. V. Najman.⁶⁵

Československá strana národně demokratická

ČSND byla podle programu z roku 1919 stranou všenárodní, demokratickou a pokrokovou. Strana se chtěla zasadit o odluku církve od státu, o zachování náboženské svobody, stavěla se proti nadvládě jedné třídy. V politických záležitostech prosazovala silné postavení prezidenta republiky a národní český stát. Líbila se jí myšlenka udržovat styky se slovanskými státy a začít novou spolupráci s Ruskem. Ve finanční oblasti prováděl Alois Rašín deflační politiku. ČSND byla proti socialismu a proti uznání SSSR de iure. Hlavní osobnosti strany: K. Kramář, A. Rašín, V. Dyk a L. Rašín.⁶⁶

Komunistická strana Československa

KSČ byla, co se týče volebních výsledků, silnou stranou, nebyla však pro ostatní politické subjekty vhodným partnerem do koalice. Důvodem byl programový obsah: strana se hlásila ke Komunistické internacionále a Komunistické straně Sovětského svazu, díky revoluci chtěla nastolit diktaturu proletariátu, brojila proti demokratickému zřízení republiky. Změna nastala až v souvislosti s možným nebezpečím přicházejícím

---

⁶⁴FRAJDL (1992). *cit.d.*, s. 32.

⁶⁵MAREK, Pavel. *Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 793-795.

⁶⁶CABADA, ŠANC (2005). *cit.d.*, s. 69–70.

z Německa. Obraz politiky KSČ v druhé polovině třicátých let se ale vytvářel podle příkázání Moskvy, nelze říct, že se strana demokratizovala. Mezi nejvýznamnější představitelé se řadí B. Šmeral, K. Gottwald, K. Kreibich, A. Zápotocký a J. Šverma.⁶⁷

Hlinkova slovenská l'udová strana

Strana vznikla v roce 1906, v roce 1918 byla obnovena a nesla název Slovenská l'udová strana. V roce 1925 se název upravil a přidalo se jméno stranického předsedy - Hlinkova slovenská l'udová strana.⁶⁸ Ve svém programu z roku 1919 se strana odvolává na Pittsburskou dohodu, požaduje slovenskou autonomii a výhradní používání slovenštiny na Slovensku, chtěla prosadit katolické školství a zabývala se náboženskou otázkou. Stavěla se proti pragocentrismu.⁶⁹ Nejvýznamnějším představitelem strany byl A. Hlinka a poté J. Tiso a V. Tuka.⁷⁰

Národní liga

Národní liga vznikla v roce 1927 pod názvem Slovanská strana národně socialistická. Zakladatelem strany byl Jiří Stříbrný, který byl pro své názory vyloučen z ČSNS. V roce 1930 se strana přejmenovala na Národní ligu.⁷¹ Strana se brzy prezentovala jako nacionalistická a fašistická. Dle svého zaměření si vybírala i partnery pro svůj politický boj – v roce 1929 kandidovala ve volbách společně s Národní obcí fašistickou a v roce 1935 utvořila strana skupinu Národní sjednocení, skládající se ještě z Národní demokracie a Národní fronty. Ve svém programu hlásala silný stát, ve kterém budou mít hlavní slovo zástupci československého národa. Národní liga byla spojena s postavou J. Stříbrného.⁷²

---

⁶⁷MAREK, Pavel. *Komunistická strana Československa*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 715.

⁶⁸BARTLOVÁ, Alena. *Hlinkova slovenská l'udová strana*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 833.

⁶⁹Tamtéž, s. 837.

⁷⁰FRAJDL (1992). *cit.d.*, s. 39.

⁷¹BALÍK (2003). *cit.d.*, s. 76.

⁷²FRAJDL (1992). *cit.d.*, s. 34.

2.2 Německé negativistické strany

Ústava první Československé republiky zaručovala německé menšině možnost politických aktivit. Po počátečním zmatku, kdy došlo k zpřetrhání vazeb mezi organizacemi německých stran v českých zemích a jejich centrály ve Vídni, nastala konsolidace německých politických stran v Československé republice. Co se týče organizace těchto stran, převzala německá menšina struktury německých (rakouských) politických stran. Německou politickou scénu můžeme krátce po parlamentních volbách v roce 1920 začít dělit na dvě názorově odlišné skupiny. První skupinou je tzv. politický aktivismus, jehož zástupci prováděli vůči československé vládě vstřícnou politiku. Odlišný postoj, tedy politiku odmítavou, představoval tzv. politický negativismus.⁷³

Německá nacionální strana

Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei* - DNP) ve své činnosti navazovala na rakouskoněmecké nacionální strany. Strana vznikla v roce 1919. Ve svém programu vycházela DNP z myšlenky velkoněmectví⁷⁴ a z negativního stanoviska k vzniku Československa. Hlavním cílem jejich politické aktivity bylo dosažení práva na sebeurčení pro německou menšinu. Hlavním představitelem byl Rudolf Lodgman von Auen. V parlamentních volbách v roce 1920 získala strana 12 poslaneckých mandátů, ve volbách následujících (1925) však strana výrazně ztratila a její vliv postupně slábl. Za ztrátou vlivu stojí neúspěšné soupeření s druhou německou negativistickou stranou – německou nacionálně socialistickou dělnickou stranou.⁷⁵

---

⁷³TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš a STEHLÍK, Michal. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. 722 s. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis; vol. 13. ISBN 978-80-7308-413-4, s. 45-47.

⁷⁴Myšlenka spojení všech německy mluvících národů.

⁷⁵ŠEBEK, Jaroslav. *Politické strany německé menšiny*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 872-874.

Německá nacionálně socialistická dělnická strana

Německá nacionálně socialistická dělnická strana (*Deutsche nationalsozialistische Arbeitpartei* – DNSAP) se ustavila v listopadu 1919. Program DNSAP čerpal z programu Německé dělnické strany (*Deutsche Arbeitpartei*), prosazoval velkoněmeckou myšlenku a požadavek na národnostní a územní autonomii. Patrné byly také anšlusové tendence a obhajoba antisemitismu. Hlavními představiteli byli Hans Knirsch a Hans Krebs. V parlamentních volbách v roce 1920 kandidovala strana společně s DNP, v letech 1925 a 1929 již kandidovala sama. Díky dobré stranické organizaci voličská podpora rostla. DNSAP od svého počátku tvrdě vystupovala proti samostatnému československému státu. Strana si také udržovala kontakty s Hitlerovou NSDAP.⁷⁶

V roce 1933, po Hitlerově nástupu k moci, vyzvala DNP ke sjednocení všech německých stran v ČSR. V říjnu téhož roku byla na základě zákona o ochraně republiky oběma negativistickým stranám pozastavena činnost (DNSAP ale tento krok očekávala a rozpustila se sama před tímto nařízením) a převážná část členských základen obou stran přešla do Sudetoněmecké vlastenecké fronty⁷⁷ (*Sudetendeutsche Heimatfront*).⁷⁸

---

⁷⁶Tamtéž, s. 869 – 872.

⁷⁷Vznik a činnost Sudetoněmecké vlastenecké fronty, resp. SdP (*Sudetendeutsche Partei*), bude rozebráno níže.

⁷⁸CABADA, ŠANC (2005). *cit.d.*, s. 87.

3. Německé aktivistické strany

3.1 Německá sociálně demokratická strana dělnická

Mezinárodní uznání první Československé republiky znamenala pro německé sociální demokraty žijící na českém území, kteří působili jakožto zemské svazy německorakouské sociální demokracie, nutnost se organizačně osamostatnit. Jejich snaha vyústila v založení Německé sociálně demokratické strany dělnické (*Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei – DSAP*) na teplickém sjezdu v září 1919. Strana navazovala na existenci Sociálně demokratické strany dělnické v Rakousku. Díky mohutnému přílivu nových členů po první světové válce se DSAP stala nejdůležitějším německým politickým subjektem na československém území. Brzy po vzniku bylo přesunuto sídlo stranické centrály z Teplic do Prahy.⁷⁹

Program Německé sociálně demokratické strany dělnické vycházel v národnostní otázce z brněnského programu z roku 1899, který počítal se zavedením personální a teritoriální autonomie.⁸⁰ V programu vyjádřila strana názor, že: „*...Československá republika je výtvozem dohodového imperialismu a úkolem strany je potírat protirevoluční ráz tohoto státu. Strana požadovala zrušení spolků s dohodovými státy, zavedení milice s německým velicím jazykem v národnostně ohraničených útvarech. V okresech rovněž národnostně rozhraničených měla vládnout volená zastupitelstva, kraje téže národnosti by si zvolily jako nejvyšší orgán Národní radu, která by byla vybavena právem zákonodárným v oblasti kulturní, volila by si národní vládu, s jinými národními radami by uzavřela smlouvy o ochraně menšin, o osídlení vyvlastněné půdy a o kontrole socializovaných podniků. Celostátní národní shromáždění*

---

⁷⁹SATOR, Klaus. *Německá sociálně demokratická strana v Československé republice*, in: KOKOŠKA, S., OELLERMANN, T. *Sudetští Němci proti Hitlerovi. Sborník německých odborných studií*. Vyd. 1. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2008, ISBN, s. 18.

⁸⁰DEUTSCHE SOZIALDEMOKRATISCHE ARBEITERPARTEI IN DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN REPUBLIK. *Die Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei im Tschechoslowakischen Parlamente: 1. Tätigkeitsbericht vom 26. Mai 1920 bis 31. Mai 1921*. Prag: Verlag der Klubs der Abgeordneten und Senatoren der deutschen sozialdemokratischen Arbeiterpartei, 1921., s. 10.

*a vláda by rozhodovaly jen o věcech zbývajících.*⁸¹ V části pojednávající o hospodářských a sociálních otázkách se program odkazoval na programy z Hainfeldu, Erfurtu a Vídně (1901), ve kterých strana požadovala realizaci občanských svobod, uzákonění přímého, všeobecného, rovného a tajného volebního práva, svobody tisku zrovnoprávnění žen. Ideologicky stála německá sociální demokracie na tradici austromarxismu, který odmítal ideu proletářské revoluce a diktaturu proletariátu. Úkol strany viděli němečtí sociální demokraté v potírání protirevolučního rázu nového státu.⁸²

Německá sociálně demokratická strana dělnická těžila zpropracované organizační struktury z dob rakouské monarchie a byla tak jednou z nejlépe organizovaných stran v ČSR. Člensky nejpočetnější organizace měla strana zejména v tradičně průmyslových oblastech v severních Čechách, kde rekrutovala z řad místních dělníků.

Již v době vyhlášení samostatného československého státu stál v čele strany Josef Seliger⁸³, který se následně stal i prvním oficiálním předsedou DSAP. Ihned po vzniku strany v roce 1919 bojoval Seliger s radikálním levicovým křídlem pod vedením Karla Kreibicha o zachování jednoty strany. Po Seligerově smrti v roce 1920 se komunistické křídlo definitivně odloučilo a DSAP tím přišlo o více než polovinu členské základny. Na začátku dvacátých let se tedy strana musela soustředit na opětovné rozšíření své členské základny.⁸⁴ Po Seligerově smrti nastoupil do vedení strany

---

⁸¹BROKLOVÁ, Eva. *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu, 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1999, 144 s. ISBN 80-718-4760-7, s. 56.

⁸²SATOR, Klaus. *Německá sociálně demokratická strana v Československé republice*, in: KOKOŠKA, S., OELLERMANN, T. (2008), s. 19.

⁸³Josef Seliger patřil k hlavním představitelům odporu německé menšiny po vyhlášení československé samostatnosti – pokusil se o odtržení německých provincií (Deutscherböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren) od ČSR a také se aktivně podílel na demonstracích ze dne 4. března 1919 (DSAP vyzvala k manifestacím, při kterých zahynulo po střetech s československými ozbrojenými složkami 53 lidí).

⁸⁴BACHSTEIN, Martin K. *Die Sozialdemokratie in den böhmischen Ländern bis zum Jahre 1938*, in: BOSL, Karl, ed. *Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat: Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 24. bis 27. November 1977 und vom 20. bis 23. April 1978*. München: Oldenbourg, 1979. 579 s. Bad Wiesseer Tagungen des Collegium Carolinum. ISBN 3-486-49181-4, s. 92.

brněnský advokát Ludwig Czech. Pod vedením Ludwiga Czecha se DSAP zaměřila spíše na řešení sociální otázky a otázku národnostní odsunula do pozadí.⁸⁵ Mezi další významné představitelé strany patřili Eugen de Witte, Theodor Hackenberg a především Wenzel Jaksch.

3.2 Svaz zemědělců

Německý Svaz zemědělců (*Bund der Landwirte* – BdL) byl založen poměrně brzy po vzniku samostatného Československa – v listopadu 1918. Na území Čech se strana rozvíjela bez problému a záhy získala politický vliv. Na Moravě a ve Slezsku byla situace složitější – na Moravě bránilo růstu strany zastoupení moravských rolníků, ve Slezsku komplikovalo situaci působení *Deutsche Nationalpartei*. Celostátně byl proto Svaz zemědělců ustaven až 22. ledna 1920 na sjezdu v Praze. Strana *Bund der Landwirte* svou činností na území první Československé republiky navazovala na působení Německé agrární strany (*Deutsche Agrarpartei*), ale po rozpadu Rakouska-Uherska se strana musela konstituovat zcela nově, protože zmíněná Německá agrární strana nevybudovala silnou stranickou organizaci.⁸⁶

Ve svém programu z roku 1920 si němečtí agrárníci nárokovali právo na národní sebeurčení, požadovali rozpuštění stálého vojska, přiměřené zastoupení ve vládě a v úřadech, revizi zákonů a samosprávu obcí v národnostně jednotných správních okresech. V hospodářské části bylo patrné zaměření strany na ochranu práv malorolníků – Svaz zemědělců chtěl prosadit finanční podporu pro malé a střední rolnické usedlosti, důsledně prosazoval pozemkovou reformu a měl v úmyslu přerozdělit velkostatky jednotlivým rolníkům a válečným invalidům. Voličská základna, která se rekrutovala zejména z rolnické a zemědělské části obyvatelstva, na tyto body programu slyšela. Program ve své sociální součásti proklamoval ochranu všech sociálních skupin žijících na vesnici (drobní rolníci, řemeslníci, živnostníci). Také se zasazoval o zrovnoprávnění

---

⁸⁶SOBIERAJ, Silke. *Die nationale Politik des Bundes der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Möglichkeiten und Grenzen der Verständigung zwischen Tschechen und Deutschen, 1918-1929*. Frankfurt am Main: P. Lang, 2002. 367 s. Menschen und Strukturen, ISBN 3-631-38847-0, s. 36 – 37.

žen. V pasáži, věnující se kultuře, se strana domáhala odstranění centralismu. Ve 30. letech strana prosazovala stavovskou formu společenského uspořádání.⁸⁷

Strana se mohla opřít o velmi dobrou organizační strukturu vybudovanou již v začátcích existence strany (stranická organizační síť byla vybudována během tří měsíců), kdy byl hlavním představitelem německých agrárníků Josef Jannausch. Člensky nejpočetnější stranické organizace registrovala strana především v zemědělských regionech severních Čech. Voliči Svazu zemědělců byli bezvýhradně malorolníci, ve městech strana díky svému zaměření nezaznamenávala žádný úspěch. BdL vyznával společně s českými agrárníky ideu agrarismu, která zdůrazňuje nepostradatelnou roli zemědělství ve společnosti. Rolníka prezentuje jako „živitele národa“. Hlavními představiteli BdL byli Franz Křepka, Franz Spina, Franz Heller, Franz Hodina a Wolfgang Zierhut.⁸⁸

3.3 Německá křesťansko-sociální strana lidová

Německá křesťansko-sociální strana lidová (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei* – DCV) měla kořeny v rakouské křesťanskosociální straně, která se konstituovala v 19. století. Startovní pozice po vzniku první Československé republiky byla pro německé křesťanské sociály obzvlášť složitá. Československo se po rozpadu Rakouska-Uherska stalo státem s největším antikatolickým hnutím a sekularizace probíhala v největším možném rozsahu. Němečtí katolíci museli ale čelit i dalším překážkám – postavení menšiny ve státě, u kterého nesouhlasili s jeho vznikem, a také boji s liberálními a socialistickými stranami, které měly antiklerikální požadavky přímo ve svých programech.

V prvních okamžicích existence musela strana vyřešit své odtrhnutí od vídeňské centrály rakouské křesťansko-sociální strany a vytvořit funkční organizační strukturu. Na založení DCV měli největší podíl dva profesori německé univerzity – Robert Mayr-Harting a kněz Karl Hilgenreiner, kteří byli i autory stranického programu. Tento stranický program byl na podzim roku 1919 schválen na zemském sjezdu konaném

---

⁸⁷LINZ, Norbert. *Der Bund der Landwirte auf dem Weg in den Aktivismus. Von der Gründung bis zur Regierungsbeteiligung (1918-1926)*, in: BOSL, Karl. (1979), s. 413-414.

⁸⁸ŠEBEK, Jaroslav. *Politické strany německé menšiny*, in: MALÍŘ, MAREK a kolektiv (2005), s. 883.

v Praze, pro přijetí byla naprostá většina přítomných. Program poté ještě schválilo zasedání stranických delegací z Čech, Moravy a Slezska. Na zasedání pořádaném 2. listopadu 1919 uznali delegáti československý stát a došlo k oficiálnímu konstituování Německé křesťansko – sociální strany lidové. Prvním předsedou strany se stal Josef Böhr, dalšími hlavními představiteli DCV byli Karl Hilgenreiner, Robert Mayr-Harting, Franz Budig, Robert Schälzky, Erwin Zajicek a Josef Jatsch.⁸⁹

Program DCV vycházel z myšlenek rakouské křesťansko sociální strany. Důsledně trval na křesťanských hodnotách a zároveň vykazoval nacionalistické tendence. Stejně jako u jiných stran německé menšiny se DCV jen obtížně smiřovala s faktem, že Němci ztratili v českých zemích výsadní postavení, a tak její politiku provázela myšlenka národního sebeurčení a obrany národních práv Němců žijících v ČSR. Strana požadovala plné politické vyrovnání a zajištění národní samosprávy pro německou menšinu. V politické části programu podporovala strana demokratické státní zřízení, požadovala ústavní zakotvení národnostního charakteru státu. Dále chtěli křesťanští sociálové pro důležité rozhodování zavést referendum. V hospodářské a sociální části programu vycházela strana z křesťanského solidarismu – požadovala solidární odpovědnost jednotlivce. Společenským modelem měl být stavovský systém, který by překonal třídní rozdělení a vyloučil sociální rozpory. Program také obsahoval sociální požadavky pro invalidy, nemocné, staré, nezaměstnané a zajištění kvalitní péče o děti a mládež. Důležitou součástí byla také otázka školství, ve kterém požadovala DCV zavedení křesťanských principů výchovy. V kulturní části programu byly podle vzoru rakouských křesťanských sociálů přítomny výrazné rysy antisemitismu. DCV zdůvodňovala antisemitismus jako odmítnutí střetu křesťanské a židovské kultury.⁹⁰

Od počátku 20. let se vyvíjela i organizační struktura strany. V Praze již od vzniku strany v roce 1919 sídlilo celostátní vedení strany. Níže postavené ve stranické hierarchii bylo české, severomoravské a jihomoravské zemské zřízení. Tato jednotlivá zřízení spravovala krajské, okresní a místní organizace. V každém volebním kraji byl zřízen krajský stranický sekretariát.

---

⁸⁹ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 334 s. ISBN 80-732-5085-3, s. 30.

⁹⁰SCHÜTZ, Hans. *Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik*, in: BOSL, Karl. (1979), s. 276-277.

Členská základna německé křesťanskosociální strany se skládala především z aktivních katolíků (zejména ženy v domácnosti tvořily nejvěrnější voličskou skupinu). V Čechách se členové rekrutovali z řad živnostníků a drobných obchodníků, zatímco na Moravě a ve Slezsku vstupovali do strany většinou rolníci. Mezi stranické stoupence patřili i zástupci německé šlechty, kteří svojí stranu finančně dotovali.⁹¹

3.4 Činnost německých aktivistických stran do roku 1925

V parlamentních volbách v roce 1920 si vedla nejlépe německá sociální demokracie, která získala 31 poslaneckých mandátů. Strana Bund der Landwirte získala 13 mandátů a stala se tak nejsilnější německou občanskou stranou. Nejhorší výsledek zaznamenali němečtí křesťanští sociálové, kteří získali 9 poslaneckých míst (obdrželi kolem 150 000 hlasů, což představovalo asi 10% všech hlasů německé menšiny).

Po volbách v roce 1920 vznikl Německý parlamentní svaz, který měl reprezentovat jednotnou sílu německých občanských stran. Tento svaz byl oficiálně konstituován 14. května 1920 v Německém domě v Praze a v jeho čele stanul Rudolf Lodgman von Auen. Od počátku své existence sdružoval Německý parlamentní svaz DCV, BdL a DNP. DNSAP vstoupila do svazu až na podzim roku 1920. Hlavním cílem tohoto sdružení německých stran bylo dosažení sebeurčení pro Němce.⁹²

Natrvalo zůstali mimo parlamentní svaz němečtí sociální demokraté, kteří se snažili o sblížení s českými sociálními demokraty. Vstupu DSAP do německého parlamentního svazu také zamezily spory, které probíhaly mezi pravým a levým křídlem. K hlavním politickým protivníkům německé sociální demokracie totiž patřili jak němečtí agrárníci, tak němečtí křesťanští sociálové. Po volbách v roce 1920 mohla DSAP vstoupit do vlády – za touto myšlenkou stál premiér Vlastimil Tusar a podporoval jí i T. G. Masaryk. Nacionální postoje DSAP, kdy strana kritizovala

---

⁹¹ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 37-38.

⁹²CESAR, Jaroslav., ČERNÝ, Bohumil. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962, s. 208 – 213.

československou ústavu a také vystupovala proti jazykovému zákonu⁹³, ale zabránily užší spolupráci s československou demokracií a jejímu vstupu do vlády. Tusar nenabízel za účast ve vládě málo – sliboval účast tří až čtyř německých ministrů, přívětivější školskou a jazykovou politiku a reorganizaci župního zřízení.⁹⁴

Zde se nabízí myšlenka, jak by se situace v První republice vyvíjela, kdyby představitelé DSAP v čele se Seligerem na nabídku účasti ve vládě kývli. Strana německých sociálních demokratů byla v tomto období nejsilnější německou stranou, její účast ve vládě mohla zapříčinit vylepšení česko-německých vztahů a vybudovat silnou pozici pro další působení německých stran na území Československa.

Na přelomu let 1921 – 1922 se díky neshodám mezi jednotlivými členskými stranami rozdělil Německý parlamentní svaz na dvě navzájem soupeřící frakce. Na jedné straně stály DNP a DNSAP v čele s Lodgmanem von Auen hájící německé právo na sebeurčení, na straně druhé se sjednotili němečtí agráři a křesťanští sociálové. Tato druhá strana byla vedena politiky Křepkem, Spinou a Mayr-Hartingem, kteří zastávali názor, že pozice německé menšiny se mají posilovat skrze vyjednávání s českou stranou, protože negativistická taktika nic nezmuže. Spory uvnitř německého parlamentního svazu se přenesly i do jednotlivých politických stran. Sice si DCV a Bdl udržovali nacionální kurz, ale zásluhou Mayr-Hartinga, Křepka a Spiny se i vnitrostranické myšlení začínalo posouvat k podpoře politiky česko-německé spolupráce. *„Dne 7. června 1922 se nakonec reprezentanti všech stran v Německém parlamentním svazu dohodli na zásadách, které měly být závazné a spočívaly v oslabení obstrukčních postojů německých zákonodárců, aby se mohlo dosahovat v dohodě s českou stranou vylepšení situace v klíčových bodech – tedy v otázkách jazykového zákona, školské problematiky a pozice německých úředníků ve státní správě.“*⁹⁵ Tato dohoda vedla k založení jakéhosi negativistického podspolku uvnitř Německého parlamentního svazu, který prohlásil, že se politikou ujednání o česko-německé spolupráci řídit nebudou.

---

⁹³Jazykový zákon vyhlásil „československý jazyk“ (čeština a slovenština) za jazyk státní. Díky tomuto zákonu vznikala jakási nadvláda češtiny, která byla preferována ve státní službě, u soudů a v samosprávě. „Čechoslovenština“ ale nebyla výlučným a pro Němce povinným dorozumívacím prostředkem.

⁹⁴KURAL (1993). *cit. d.*, s. 43.

⁹⁵ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 89.

Bylo jen otázkou času, kdy se Německý parlamentní svaz rozpadne. Na konci listopadu 1922 vyzval Lodgman von Auen k jeho rozpuštění. Aktivistické strany chtěly ale toto seskupení zachovat, proto se DNP a DNSAP rozhodly svaz opustit. Tímto krokem vzniká: „ ...*definitivní vyprofilování obou koncepcí německé politiky vůči Československu, aktivismu a negativismu.*⁹⁶ Motivem aktivní spolupráce mezi německými politickými stranami a Československem byly však především hospodářské a sociální zájmy.

Občanské strany německé menšiny (BdL, DCV) a z velké části i DSAP od roku 1922 prakticky podporovaly kroky československé vlády v každodenní politice a podílely se i na přijetí zákonů – například zákona na ochranu republiky, který jednak zajišťoval Československo proti komunistickým snahám o rozvrat, ale také sloužil k zamezení nacionalistických aktivit (i těm německým).

Během roku 1924 se vedla další jednání o účasti německé menšiny ve vládě. Zpočátku se mělo jednat o parlamentní podporu vládní politiky, později měli mít Němci zastoupení přímo ve vládě. Předseda tehdejší vlády, Antonín Švehla, vedl jednání s představiteli německých aktivistických stran BdL a DCV o účasti ve vládě. Uzavření dohody se ale zadrhávalo na požadavku prohlášení loajality, které nechtěli zástupci jednotlivých stran složit. K ujednání nakonec nedošlo kvůli neuznání německého návrhu na změnu připravovaných prováděcích předpisů k jazykovému zákonu.⁹⁷

Za celou dobu projednávání o možné německé účasti ve vládě se obě strany nebyly schopné domluvit – chyby byly ovšem na obou stranách. Sudetoněmecká strana si vytrvale stála za svými požadavky v národnostní politice a nemínila z nich ani o píd' ustoupit, zatímco československá strana se nacházela v pozici silnějšího a neměla tak důvod k ústupkům. Bylo tedy potřeba, aby sudetoněmecká strana, která byla v pozici slabšího na československém území (bereme situaci z pohledu možnosti politického ovlivnění), učinila kroky směrem k zdárné dohodě o účasti ve vládě a z některých svých požadavků slevila.

---

⁹⁶Tamtéž, s. 91.

⁹⁷BERAN, Ladislav Josef a SCHWARZ, Josef, ed. *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2009. 438 s. Testis; sv. 2. ISBN 978-80-87377-02-4, s. 210-211.

4. Německé aktivistické strany součástí vlády

4.1 Parlamentní volby v roce 1925

Ještě před volbami v roce 1925 byla u sudetoněmeckých politických stran patrná snaha založit společné seskupení, které by posílilo moc sudetoněmecké politiky. S myšlenkou jednotné fronty přišel Lodgman von Auen. Argumentoval tím, že by se sjednocením německé opozice předešlo ztrátě německých hlasů.⁹⁸ K jednání o vzniku této fronty – *Sudetendeutscher Verband* se kromě německých agrárníků a křesťanských sociálů zúčastnili i němečtí sociální demokraté. V průběhu jednání bylo čím dál tím více zřejmé, že o vytvoření společné fronty není zájem. Jako první odpadla DSAP, která prohlásila, že do bojů o parlamentní křesla půjde sama. Německé sociální demokraty následovali i představitelé DNSAP a DNP. Stejně tak o jednotnou sudetoněmeckou frontu neměli zájem zástupci DCV a BdL, protože očekávali lepší volební výsledky než v roce 1920.⁹⁹

Na sklonku roku 1925 se konaly druhé parlamentní volby první Československé republiky. V těchto volbách vyjádřili němečtí voliči svojí podporu aktivistické politice. Němečtí agrárníci obdrželi 571 765 hlasů, což znamenalo 24 mandátů. Vůbec nejlepší výsledek za celé své existování v První republice zaznamenala strana německých křesťanských sociálů. DCV získala 314 438 hlasů, které v přepočtu znamenaly 13 míst v poslanecké sněmovně. DCV se tak stala druhou nejsilnější německou občanskou stranou. Ústup z pozic ale hlásila německá sociální demokracie, která obdržela 411 365 hlasů, což jí vyneslo „jen“ 17 mandátů.¹⁰⁰ Toto oslabení dřívější nejsilnější německé strany na československém území způsobilo za prvé odtržení komunistického křídla (viz kap. 3.1) a také tehdejší obraz voličské společnosti, která se odklonila od levicových stran.

---

⁹⁸KRACIK, Jörg. *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999.* 462 s. Europäische Hochschulschriften. Reihe 3, Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, ISBN 3-631-34672-7, s. 143.

⁹⁹SOBIERAJ (2002). *cit.d.*, s. 122.

¹⁰⁰KRACIK (1999). *cit.d.*, s. 145.

Fakt, že se německé voličstvo rozhodlo ve volbách v roce 1925 podpořit aktivistickou politiku, ještě neznamenal přímé ztotožnění se s politikou prováděnou československou vládou. Představení německého aktivismu v parlamentu přednesl představitel německého Svazu agrárníků Franz Spina. V tomto prohlášení mimo jiné potvrdil setrvání na požadavku práva na sebeurčení: „ ... *Jako zvolení zástupci sudetsko-německého lidu obnovujeme jménem svazu zemědělců, německé křesťansko-sociální strany lidové, německé národně socialistické strany dělnické a německé strany živnostenské na počátku druhého zasedání slavnostně prohlášení, jež jsme učinili ve sněmovně dne 2. a 4. června 1920. Zároveň rozšiřujeme protest proti porušení sebeurčovacího práva německého národa na Hlučínsko, Těšínsko a bývalá dolnorakouská území.*¹⁰¹ Spina ve svém projevu dále zkritizoval postupy československé vlády, národnostní výstavbu státu a omezení jazykových možností německé menšiny.

Když sečteme procenta všech německých hlasů, které obdržely německé aktivistické strany ve volbách v roce 1925, dojdeme k výsledku, že 70 % německých voličů dalo svůj hlas jedné z aktivistických stran. Na tomto příkladu je zřejmé, že snaha vylepšit své postavení menšiny v československém státě byla patrná.

4.2 Cesta k panské koalici

Po volbách v roce 1925 projevila jakousi pružnost i DNSAP. Sice se nevzdali svých dosavadních názorů, ale jejich představitelé dokázali odhadnout situaci a vytušili, že se starými hesly neuspějí. Na čas se tedy DNSAP umírnila, stáhla své nacionalistické teze a místo nich přišla s názorem o potřebě konstruktivní německé politiky a možnosti založení jednotné fronty všech Němců.¹⁰²

Jednotná sudetoněmecká fronta *Deutscher Verband*, kterou se před volbami nepovedlo sestavit, dostala po volbách druhou šanci. Tato fronta měla sloužit koordinaci činnosti jejich zástupců v parlamentě. Představitelé aktivistického směru chtěli využít síly jednotné sudetoněmecké politiky k prosazování hospodářských požadavků německé menšiny. S pomocí fronty by poté bylo snazší přimět československé vládní kruhy, aby

---

¹⁰¹Stenoprotokol z 3. schůze parlamentu ČSR ze dne 18. prosince 1925, on-line text dostupný na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/003schuz/s003006.htm>

¹⁰²CESAR (1962). *cit.d.*, s. 346.

jim poskytly co největší podíl na státní moci. Přednostním cílem politiky, kterou měla praktikovat jednotná sudetoněmecká fronta, byl boj o co největší podíl na vládní moci v tomto státě. Organizační výstavba jednotné sudetoněmecké fronty byla dokončena na schůzi představitelů německých agrárníků, živnostníků, křesťanských sociálů a DNSAP dne 5. února 1926. Na této schůzi se také odsouhlasil oficiální název *Deutscher Verband* a jeho struktura – ve vedení fronty byli 3 agrárníci, 2 křesťanští sociálové, 2 členové DNSAP a 2 zástupci živnostenské strany. Stranám byla dále přiznána v podstatě úplná volnost jednání a bylo jim ponecháno i právo veta ve všech důležitých otázkách, jež byly projednávány v Německém svazu. Vytvoření jednotné sudetoněmecké fronty bylo bezpochyby důležitou událostí, šlo o orgán, který mohl hrát důležitou úlohu v politickém životě. Přeci jenom sdružoval většinu politických představitelů německé menšiny v první Československé republice.¹⁰³

V únoru roku 1926 přijala československá vláda prováděcí nařízení k jazykovému zákonu z roku 1920.¹⁰⁴ Jazyková vyhláška byla schválena bez německé, maďarské, ukrajinské a polské menšiny. Toto nařízení znesnadňovalo užívání menšinových jazyků, němčiny zvláště. Vedle státní řeči („československý jazyk“) se mohl vedlejší jazyk používat ve styku s úřady jen v okresech, ve kterých se k němčině, jako k mateřskému jazyku, přihlásilo více než 20% obyvatelstva. Díky zmíněnému nařízení nemohla asi desetina Němců využívat svou mateřštinu v úředním styku. Prováděcí vyhláška jazykového zákona měla ale dalekosáhlejší důsledky – během půl roku se museli úředníci podrobit zkoušce ze státního jazyka – 33 000 Němců opustilo své zaměstnání, na jejich místa bylo dosazeno 41 000 Čechů.¹⁰⁵

---

¹⁰³Tamtéž, s. 343-353.

¹⁰⁴Vládní nařízení ze dne 3. února 1926. Sbírnka zákonů a nařízení státu československého vydána dne 4. února 1926. Dostupná on-line: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1926/009-1926.pdf>

¹⁰⁵OHLBAUM, Rudolf a kolektiv. *Tisíc let česko-německých vztahů*. 2. vyd. Praha: Panevropa Praha, 1995, 288 s. ISBN 80-85846-03-9, s. 195.

Toto nařízení stmelilo sudetoněmecké strany, které se spojily v odporu proti československému postupu v jazykové otázce. Nejrazantněji samozřejmě postupovaly DNP s DNSAP, ale přidal se k nim i tábor aktivistických stran. Situace byla napjatá, takřka v celém pohraničí se konaly protesty a demonstrace. „*Protestní vlna vyvrcholila 4. března, kdy byly připomínány krvavé události z roku 1919, ale vzápětí poté rychle opadla.*“¹⁰⁶

Účast německých aktivistických stran v československé vládě se začala rýsovat na jaře roku 1926, kdy se kvůli příliš odlišným politickým cílům rozpadl Švehlův kabinet. Na jeho místo byla jmenována úřednická vláda.

V roce 1926 probíhala tvrdá parlamentní jednání o agrárních clech a kongru¹⁰⁷. Pro německé agrárníky byla zemědělská cla dlouho chtěným opatřením a tak se rozhodli tento návrh podporovat i za cenu toho, že bude tento čin považován za akt spolupráce s československou vládou. K tomuto kroku BdL prohlásil Franz Spina, že: „*...německý venkovský lid má právo, aby při projednávání hospodářských otázek, jako jsou cla, daně apod., šel vlastní cestou, kterou považuje sám za vhodnou.*“¹⁰⁸ Toto prohlášení získalo uznání nejen mezi německými agrárníky, ale i mezi německými křesťanskými sociály. Také v DCV probíhala diskuze, jak se ke zmíněným návrhům postavit. Nakonec ale zvítězil názor, že je třeba podpořit agrárníky. Toto rozhodnutí ovšem nebylo zcela náhodné a bez postranních úmyslů – křesťanští sociálové věděli, že se podpořením zákonné předlohy o agrárních clech zavděčí svým venkovským voličům. Zároveň doufali, že jim jejich loajalitu agrárníci oplátí a pomůžou jim, až přijde na řadu jednání kongrua.¹⁰⁹ Návrh o agrárních clech byl nakonec definitivně schválen 12. června 1926¹¹⁰, k prosazení kongruového zákona došlo o více než měsíc později – 25. června 1926¹¹¹.

---

¹⁰⁶ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 107.

¹⁰⁷Státní záruka na minimální platy duchovních.

¹⁰⁸CESAR (1962). *cit.d.*, s. 361.

¹⁰⁹BERAN (2009). *cit.d.*, s. 219.

¹¹⁰Stenoprotokol z 3. schůze parlamentu ČSR ze dne 18. prosince 1925, on-line text dostupný na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/031schuz/s031001.htm>

¹¹¹Dostupný on-line: <http://spcp.prf.cuni.cz/lex/122-26.htm>

Po zdárném odhlasování zmíněných zákonů vyvstala otázka, jestli je možné ve spojení česko-německých občanských stran pokračovat dál. Přítomnost německých stran by znamenala nové uspořádání v koaličních i mocensko-politických poměrech v první Československé republice. Pokud totiž mohla fungovat spolupráce na parlamentní půdě, co bránilo kooperaci i ve vládě?

Dohodě o této variantě bránila složitá vnitropolitická situace, skupina kolem Hradu¹¹² chtěla, aby úřednická vláda vydržela alespoň do prezidentských voleb na jaře roku 1927. Sám T. G. Masaryk myšlenku česko-německého kabinetu moc nevěřil, představoval si totiž jiné složení německých stran. Sblížení mělo proběhnout v rámci stran socialistických, nikoliv občanských.¹¹³

Antonín Švehla byl ale jiného názoru a na konci srpna roku 1926 zahájil jednání se Spinou a Křepkem. Představitelé německých stran sice žádali posun v řešení německých požadavků¹¹⁴, ale v závěrečné fázi vyjednávání od požadavků upustili s tím, že svých zájmů snáz dosáhnou skrz ministerské posty. V září roku 1926 se jednání mezi Švehlou a německými aktivisty dobrala zdárnému konci. Podmínky pro vznik vládní většiny na bázi občanských stran byly vytvořeny. Dne 12. října 1926 podala úřednická vláda Jana Černého demisi a ještě téhož dne byla jmenována vláda Antonína Švehly, jejímž základem se stala pravicová česko-německá parlamentní většina. Nová Švehlova vláda, v pořadí již třetí, byla nazvána vládou panské koalice. Podporovaly jí všechny významnější české a slovenské strany, Německý svaz (kromě DNSAP) a také dvě maďarské strany, které spolupracovaly s německými agrárníky. Poprvé za existenci samostatné Československé republiky byla ve vládě zastoupena i německá menšina – prof. dr. Franz Spina z BdL se stal ministrem veřejných prací a prof. dr. Robert Mayr-Harting z DCV ministrem spravedlnosti. DSAP se svým smýšlením řadila mezi aktivistické strany, ale panské koalice se žádná dělnická strana neúčastnila.¹¹⁵

---

¹¹²Neoficiální skupina s politickými zájmy soustředěná okolo osoby prezidenta republiky T. G. Masaryka.

¹¹³ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 113.

¹¹⁴Např. zohlednění zájmů německých podnikatelů při zadávání státních zakázek, snadnější přístup Němců na vysoká úřední místa důležitých ministerstev, rozšíření německého vlivu v resortu školství a úpravu jazykového zákona ve prospěch německé minority.

¹¹⁵KRACIK (1999). *cit.d.*, s. 164.

Tímto vstupem německých aktivistických stran do československé vlády vrcholilo prvotní období aktivismu. K převaze pozitivní politiky vůči československému státu pomohla neefektivnost politiky negativismu. Nacionální a zamítavý postoj nepřinášel Němcům žádné úspěchy. Německy aktivismus dosáhl vstupem do vlády svého cíle - podílení se na výkonu exekutivní moci.

4.3 Vládní činnost německých aktivistických stran

Nově sestavená vláda neměla už od začátku svého úřadování lehkou pozici. Proti německé účasti ve vládě tvrdě vystupovali zejména představitelé německého negativismu (DNP, DNSAP). Sestava panské koalice se nelíbila ani DSAP, která byla přesvědčena, že takovéto složení vlády povede k nezastíranému panství buržoazie. Zcela nesmíření s novou podobou vlády zůstali nacionalisté obou národních táborů.¹¹⁶

Opačný názor měli aktivisté, kteří byli s vývojem situace spokojeni. Vstup německých ministrů do vlády považovali za úspěch své dosavadní politiky a tvrdili, že pokud jim bylo dovoleno podílet se na vládní koalici, bude jen otázkou času, kdy se začnou řešit i národnostní otázky tolik tížící první Československou republiku. K tomuto názoru dopomáhal fakt, že se jim podařilo ve vládě získat významnější pozice, než které jim byly nabízeny. Zachvátilo je optimistické myšlení, že bude možné docílit ve spolupráci s československou stranou větších ústupků.

Němečtí aktivisté těchto ústupků opravdu dosahovali, ale pro německé obyvatelstvo v na první pohled nezajímavých oblastech. V rozhodnutích hospodářského a kulturního charakteru byla československá strana schopna kompromisu, stejně tak v oboru školství (dosažení zvýšení příspěvku na německé vysoké školy). Jednání ohledně politických otázek už však takto hladce neprobíhaly. Česká strana byla ochotná napravit pochybení, ke kterým došlo vůči německým úředníkům po první světové válce, ale jak se konverzace stočila k národnostním otázkám, jejich ustupování skončilo. Hlavním cílem německých aktivistických stran bylo prosazení autonomie pro německou menšinu v ČSR. Ve svém návrhu požadovali poskytnutí rozsáhlé samosprávy ve všech hospodářských, politických, případně i vojenských záležitostech pohraničním oblastem. Československá republika měla být přeorganizována v národnostní stát federativního typu. Toto státní uspořádání považovali němečtí aktivisté za nejlepší řešení národnostní

---

¹¹⁶Tamtéž, s. 167.

otázky v první Československé republice. Jednání o možné autonomii bylo ale vždy odloženo.¹¹⁷

Nejtěžší zkouška německé aktivistické politiky přišla pouze pár měsíců po začátku vládnutí panské koalice. Jednalo se o projednávání zákona o správní reformě¹¹⁸.

Tato reforma měla sloučit zemi Slezskou a Moravskou na zemi Moravsko-slezskou. Provedené opatření znamenalo, že převaha, kterou měla německá menšina v zemi Slezské, by už neexistovala. Správní reforma zrušila československé státní zřízení a zavedla zřízení zemské – Čechy, Země Moravsko-slezská, Slovenská a Podkarpatoruská. Důsledkem schválení tohoto návrhu by došlo k omezení pravomocí zastupitelstev a posílení centralizačních tendencí státní správy.¹¹⁹

Tento vládní návrh byl trnem v oku celé německé menšině. Samostatnost samosprávných orgánů byla alespoň náznakem možného uskutečnění požadované autonomie. Jednání o správní reformě se táhla velmi dlouho, prakticky od jara do léta 1927. Proti přijetí zákona o organizaci politické správy stála prakticky celá opozice, která se v tomto vzácně shodla a stála při sobě. Centrem odporu se stalo Slezsko, ve kterém se tamější Němci jen těžce smiřovali s tím, že se stanou součástí země Moravsko-slezské.

Ani uvnitř německých vládních stran nepanovala ohledně schválení tohoto zákona jednota. Poslanci BdL Josef Mayer (chebská organizace) a Georg Hanreich (jihomoravská organizace v Pohořelicích) se při hlasování parlamentu postavili proti schválení. Zbytek německých koaličních poslanců hlasoval pro schválení. Oba zmínění politici, kteří vyjádřili svým hlasováním nesouhlas s navrhovaným zákonem, byli ihned vyhozeni ze strany.¹²⁰

Správní reforma byla schválena v srpnu roku 1927, což bylo těžkou ranou pro německý aktivismus a bylo vodou na mlýn kritikům německého vstupu do vlády. Němečtí ministři (Spina, Mayr-Harting) museli čelit nařčení, že pro zájmy německé menšiny dělají málo a postupují moc opatrně.

---

¹¹⁷CESAR (1962). *cit.d.*, s. 377–379.

¹¹⁸Zákon o organisaci politické správy. Sbirka zákonů a nařízení státu československého vydána dne 12. srpna 1927. Dostupná on-line: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1927/057-1927.pdf>

¹¹⁹KURAL (2002). *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 68.

¹²⁰ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 120.

V říjnu roku 1927 se konaly obecní volby. Vládní koalice měla za sebou sice jen pár měsíců svého působení, ale vystupovala dostatečně silně a hlavně se při všech zásadních otázkách shodla. Němečtí aktivisté si v těchto volbách věřili a to i přesto, že se podíleli na schválení tak nepopulární správní reformy. Výsledek ale nemusel být tak jednoznačný, jak by se mohlo na první pohled zdát. Německý aktivismus bojoval na více frontách – na jedné straně čelil opozici německé sociální demokracie a tlaku nacionalistů, na straně druhé musel aktivistickou politiku prezentovat jako „stravitelnou“¹²¹ pro německou menšinu. Nakonec obecní volby nevedly k velkým přesunům sil mezi německými stranami a jednotlivé strany v zásadě uhájily své pozice. Výraznější polepšení zaznamenala akorát DSAP, která získala voliče na úkor komunistů. Fakt, že se ve volbách neobjevily žádné rozvratné tendence, vypovídá o spokojenosti německé menšiny s aplikací německé aktivistické politiky.¹²²

Od počátku roku 1928 probíhaly na půdě parlamentu jednání otázky novelizace zákona o sociálním pojištění. Tato novelizace byla vznesena představiteli českých a německých agrárníků. Úprava zákona omezovala vliv dělníků, potažmo jejich stran na nemocenské pokladny a další instituce, do kterých zaváděl jmenované správní komise, sestavené paritně ze zaměstnanců a zaměstnavatelů. Měly být také snižovány dávky pojištění a někteří zaměstnanci měli být vynecháni úplně. Tuto skupinu zaměstnanců tvořili učni do 16 let, domácí dělníci a sezónní zemědělství dělníci. Novela zákona byla v Poslanecké sněmovně přijata dne 8. listopadu 1928.¹²³

DCV se přijatý zákon snažila svým voličům prezentovat pozitivně – poukazovala na zkrácení čekací doby na vyplácení pojistného, zavedení výbavného pro pojištěnky či snížení nároků na získání vdovského důchodu.¹²⁴

---

¹²¹Ve své politice museli němečtí aktivisté zohlednit postoje německé menšiny, a proto měli k politickému vystupování československých představitelů alespoň formální výhrady.

¹²²KRACIK (1999). *cit.d.*, s. 182.

¹²³Stenoprotokol ze 173. schůze parlamentu ČSR ze dne 7. listopadu 1928, on-line text dostupný na <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/173schuz/s173001.htm>
<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/173schuz/s173001.htm>

¹²⁴ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 124.

V létě roku 1928 vznikl nový sudetoněmecký politický subjekt, iniciovaný politikem DNP Alfredem Roschem. Tento severočeský průmyslník složil poslanecký mandát a založil Německé pracovní a hospodářské společenství (*Deutsche Arbeits- und Wirtschaftsgemeinschaft* – DAWG). Toto seskupení: „ ...vystupovalo proti roztržitosti sudetoněmecké politické scény a podporovalo sjednocení všech sudetoněmeckých občanských stran, národnostní vyrovnání v republice a sudetoněmeckou autonomii. Kladlo si za cíl dorozumění mezi Čechy a Němci především na hospodářském poli.“¹²⁵

V úvodních měsících roku 1928 se řešilo nahrazení předsedy vlády Antonína Švehly, který kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu dlouho absentoval na jednáních koalice. Práci kabinetu místo něj řídil zástupce českých lidovců Jan Šrámek. Absence Švehly byla pro koalici citelným oslabením. V takto nejistém období se konaly volby do zemských zastupitelstev, ve kterých německé vládní strany na úkor DSAP ztratily. Pokles u německé agrární strany nebyl tolik znatelný, těžké ztráty hlásila DCV. Značný úspěch zaznamenalo DAWG, což pocítila hlavně DNP. V těchto volbách se naplno projevil počátek přesunu voličů směrem k socialistickým stranám.¹²⁶

Výsledky těchto voleb odstartovaly neshody mezi členy vládní koalice a dokonce se uvažovalo o nových volbách. Problémy na chvíli vyřešil sám Švehla, který podal demisi. Jako jeho náhradník byl v únoru 1929 jmenován František Udržal. Spory uvnitř vlády vyvrcholily na podzim roku 1929, situaci se už nepodařilo zachránit a na říjen téhož roku byly vypsány předčasné parlamentní volby.¹²⁷

Období první německé vládní účasti zatěžkalo veliké očekávání česko-německé veřejnosti, která očekávala výrazné zlepšení vztahů mezi Čechy a Němci. Zpětným pohledem musíme ale konstatovat, že zanechává spíše rozporuplné myšlenky. Na jedné straně se díky německému přispění vytvořila silná koalice, která prosadila mnoho zákonů a stála až do vyústění problému mezi agrárníky a lidovci při sobě, na druhé straně německá vládní činnost nepřinesla žádné úspěchy v řešení německých požadavků. Myšlenka německého aktivismu byla nadějná, ale ztroskotala na přílišně

---

¹²⁵BERAN (2009). *cit.d.*, s. 235.

¹²⁶CESAR (1962). *cit.d.*, s. 414.

¹²⁷ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 130–131.

pragmatickém přístupu Němců a neochotě československých politiků překročit účelovou hranici podmíněné spolupráce.

4.4 Parlamentní volby v roce 1929

Nespokojenost německého obyvatelstva s výsledky vládní aktivistické politiky byla po volbách v roce 1929 zřejmá. Po parlamentní volbě slavila DSAP, která získala 506 761 německých hlasů, což pro ni znamenalo 21 mandátů. K tomuto vítězství DSAP mezi německými stranami vedla nespokojenost německého obyvatelstva se sociální politikou vlády. Sociálním demokratům se podařilo na svou stranu přetáhnout také část dřívějších stoupců KSČ. Na druhém místě (v pořadí německých stran) skončil BdL, který kandidoval společně s DAWG. Němečtí agráři obdrželi 396 454 hlasů, které jim zajistily 16 mandátů. DCV, která kandidovala společně s německými živnostníky, obsadila třetí místo. Celkový počet 348 066 hlasů stačil na 14 poslaneckých míst (z nichž bylo 11 pro politický klub DCV). Německé vládní strany ztratily: agráři 20 000 hlasů, křesťanští sociálové dokonce 37 000 hlasů.¹²⁸ „Zdánlivě tedy i tyto volby přinesly vítězství aktivistickým stranám, které podporovalo 45 % voličů. Připočteme-li k tomu ještě více než 30 % hlasů, jež dostala německá sociální demokracie, která se rovněž stále otevřeně hlásila k myšlence česko-německé spolupráce, zdálo by se, že aktivistickou politiku podporovala převážná část příslušníků německé menšiny. Ve skutečnosti však byla situace složitější. Žádná z německých vládních stran nebo jejich stoupců nevyslovovala se tentokrát bez výhrad pro politickou koncepci aktivismu. Křesťanští sociálové hodlali přejít do opozice a agráři, i když hodlali zůstat ve vládním bloku, prohlašovali, že chtějí v budoucnu požadovat po české buržoazii větší nacionální ústupky než dříve. Také sociální demokraté se netajili tím, že v případě vstupu do příští vlády budou prosazovat nacionální požadavky německé menšiny.“¹²⁹

---

¹²⁸KURAL (1993). *cit. d.*, s. 74.

¹²⁹CESAR (1962). *cit. d.*, s. 422.

5. Pokles vlivu německých aktivistických stran

Za nejvýraznější příčiny změny česko-německých nálad můžeme označit hospodářskou krizi a její dopady na československé území, politický a vojenský vzestup Hitlerova Německa a nakonec vznik SdP (*Sudetendeutsche Partei*), strany, která si na svou stranu získala postupem času převážnou většinu sudetských Němců.¹³⁰

5.1 Hospodářská krize

V roce 1929 vypukla díky krachu newyorské burzy v USA světová hospodářská krize. Do Československa se dostala o rok později, v roce 1930, ale zato udeřila s velkou silou a trvala až do roku 1934. Na ČSR působila globální krize tak tvrdě kvůli orientaci československého hospodářství na export. Podstatným rozdílem byl vývoj krize na území obývaných Čechy a Němci. Pohraniční oblasti, obývané především Němci, se specializovaly na odvětví lehkého průmyslu (textilní průmysl, sklářství, výroba bižuterie, papírenství), která byla životně závislá právě na vývozu do zahraničí. Krize tak ještě více prohloubila rozdíly mezi vnitrozemím a pohraničními oblastmi Československa.¹³¹

Růst nezaměstnanosti a klesající výdělky začaly doléhat na různé vrstvy německého obyvatelstva, což hrálo do karet německým negativistům, kteří zesílili svou protičeskou agitaci. Nejčastější protistátní agitace čerpala z rozdílné situace ve vnitrozemí a v pohraničí. Lehce se dalo uvěřit nařčením, že československá vláda pomáhá záměrně jen českému území, zatímco německé pohraničí zanechává svému osudu. Pozvolné přebírání rolí se projevilo i v předčasných parlamentních volbách v roce 1929, kdy německé negativistické strany posílily na úkor těch aktivistických.¹³²

---

¹³⁰KURAL (2002). *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 74.

¹³¹KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díl druhý. Dotisk 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-031-4, s. 46.

¹³²RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. 1. vyd. Třebíč: Fakta, 1999, 274 s. ISBN 80-7268-054-4, s. 185.

5.2 Vzestup Německa

Vedle hospodářské krize stálo za změnou vztahu mezi Čechy a Němci Hitlerovo převzetí moci v Německu (leden 1933). S radikálně nacionalistickým, rasově podloženým programem zvítězila NSDAP. Tento program, jen mírně doplněný o sociální prvky, vyžadoval sjednocení všech Němců. A to i těch, kteří žijí v cizích zemích. Hitler chtěl vytvořit ve středu Evropy pevný střed Velkoněmecké říše. Kromě Německa a Rakouska k němu mělo patřit i Polsko, Čechy a Morava. Německo chtělo obnovit svoje dřívější velkomocenské postavení.

Na rozdíl od Československa se Německo dostávalo rychleji z hospodářské krize, což zpopularizovalo Hitlera a jeho plány i za hranicemi. Krizí zmítaní sudetští Němci tak hojně překračovali hranice a nacházeli záchranu v Německu, které jim zajistilo zaměstnání. Tato skutečnost se samozřejmě velmi rychle rozkřikla a tak se většina německé menšiny přikláněla k myšlence jakési formy vazby na Německo.¹³³

5.3 Vývoj a činnost Sudetoněmecké strany

Přední negativistickou organizací působící na československém území byla strana DNSAP. Tato strana, nacházející se na politické scéně už od roku 1919, byla napojena na Hitlerovu NSDAP, dostávala od ní finanční prostředky na provoz strany a také se otevřeně hlásila k jejímu programu.

Ve svém boji proti vzrůstajícímu nacionalismu se československá vláda zaměřila právě na DNSAP. Československé straně se nelíbila především provázanost DNSAP a NSDAP. V nacionálně vypjaté atmosféře vyšla na povrch pravda o tělovýchovné organizaci, tzv. Volkssportu, kterou založila DNSAP. Organizace měla vojenský ráz, její příslušníci nosili uniformy a byli cvičeni po vzoru nacistických oddílů SA. Po prokázání, že jde o vojensky organizované a cvičené oddíly, byla organizace Volkssport v únoru 1932 rozpuštěna.¹³⁴

---

¹³³KURAL (2002). *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 78.

¹³⁴KÁRNÍK (2005). *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díl druhý, s. 126.

Po tomto soudním procesu a po trestném stíhání a odsouzení předních činovníků DNSAP (Krebs, Schubert, Kasper, Jung, Hassold, Schöllich) se dalo předpokládat, že bude oběma negativistickým stranám (DNSAP, DNP) zastavena činnost. Vedení NSDAP chtělo předejít zákroku úřadů, stranu včas rozpustilo a založilo úplně novou politickou stranu, která bude mít za úkol převzetí německého negativismu. „3. října 1933 se DNSAP dobrovolně rozešla, hned o den později byla úředně zakázána a 11. listopadu na základě mimořádných vládních pravomocí rozpuštěna. DNP byla zastavena činnost.“¹³⁵

Dva dny před rozpuštěním DNSAP, 1. října 1933, vystoupil Konrád Henlein s výzvou k založení *Sudeten deutsche Heimatfront*, které mělo sjednotit všechny Němce v Československu. Konrád Henlein (člen DTV¹³⁶, populární díky svému nacionálnímu velkoněmeckému přístupu k činnosti spolku) byl již předtím vybrán propuštěným Hansem Krebsem jako vhodný vůdce sudetoněmeckého odporu. Ačkoliv ve svém programovém prohlášení Henlein tvrdil, že „...národ si již nepřeje stranického a národnostního záští, nýbrž touží po spravedlivé výstavbě národní pospolitosti, překonání stranického a třídního boje a po klidném soužití národů v tomto státě“¹³⁷, stala se SHF jediným politickým uskupením, které pokračovalo v iredentistické činnosti. Do SHF se začali houfně hlásit nacionalisticky smýšlející Němci, předtím organizováni v DNSAP nebo DNP. Henleinovi se i přesto dařilo vytvářet dojem, že SHF je aktivistickým seskupením, přihlásil se k demokratickým zásadám a tvrdil, že SHF je zásadně pro účast ve vládě.¹³⁸

S nadcházejícími volbami v roce 1935 SHF nezhálelo a snažilo se všemi prostředky (za hojné finanční podpory z Německa) získat co nejvíce voličů: ... „Volební kampaň, v níž kromě nacionální demagogie a hojných slibů bylo využito i nabídky různých výhod (pracovní příležitosti, vyplácení dělnických podpor prostřednictvím *Volkshilfe*), ale i nátlaku (hrozby propuštění z práce), a dokonce i násilí a teroristického zastrašování, zakončil Henlein několikátýdenní volební cestou pohraničními oblastmi,

---

¹³⁵KURAL (1993). *cit. d.*, s. 117.

¹³⁶Deutscher Turnverband byla tělovýchovná organizace, působící na území ČSR.

¹³⁷RICHTER (1999). *cit.d.*, s. 201.

¹³⁸BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918-1938*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 846 s. ISBN 80-200-1440-3, s. 343.

*kde na volebních shromážděních rozněcoval nacionální vášně ve prospěch své strany.*¹³⁹

Ve strachu z nepřipuštění k volbám se SHF 30. dubna 1935 přejmenovalo na Sudetoněmeckou stranu - *Sudetendeutsche Partei* (SdP). Československým úřadům se totiž nelíbilo označení „fronta“ v názvu strany.¹⁴⁰

5.4 Německé aktivistické strany v letech 1929 – 1935

Před vypuknutím hospodářské krize došlo po říjnových volbách na konci roku 1929 k vytvoření nové vlády. Široká koalice obsahovala sice velkou většinu parlamentu, ale kvůli přílišné stranické pestrosti byla její možnost akceschopnosti nízká. Německé aktivistické strany měly ve vládě opět dvojí zastoupení – Franz Spina (BdL) obsadil post ministra zdravotnictví, Ludwig Czech (DSAP) byl dosazen na místo ministra sociální péče.¹⁴¹

Německá sociálně demokratická strana dělnická si od své vládní účasti slibovala především zlepšení sociálních poměrů v Němci obývaném pohraničí. Také se DSAP soustředila na prosazování své národnostní politiky a pár dní po sestavení vlády vyhlásila své národnostní cíle. Němečtí sociální demokraté požadovali demokratizaci zemských kulturních rad, zřízení organizace finančního hospodářství samosprávných korporací, větší pravomoc samosprávy a její demokratizaci, odstranění znevýhodňování menšin ve veřejné správě, ve výrobě a na pracovišti a změnu v zajištění německého jazyka (muselo odpovídat kulturním zájmům německého obyvatelstva. I když už v těchto letech DSAP čile spolupracovala s českou sociální demokracií¹⁴², prosazení výše zmíněných požadavků se jí nedařilo. Česká sociální demokracie byla ochotna kooperovat pouze ve státních záležitostech, které odrážely její zájmy. V průběhu třicátých let se i DSAP musela konfrontovat s náparem Henleinových fašistů, kteří chtěli stranu, jakožto úhlavního nepřítele, zničit. Z poslání bojovat proti henleinismu

---

¹³⁹RICHTER (1999). *cit.d.*, s. 211.

¹⁴⁰BRÜGEL (2006). *cit.d.*, s. 359.

¹⁴¹KURAL (1993). *cit.d.*, s. 75.

¹⁴²Při sestavování Udržalovy vlády se českoslovenští sociální demokraté vyslovili pro vládní spoluúčast s podmínkou, že ve vládě budou i němečtí sociální demokraté.

neustoupila za celou dobu své existence, nikdy nenabídla SHF (později SdP) mír nebo dohodu, jako jediná nevstoupila do jednání s Henleinem o sféře vlivu nebo společných požadavcích.¹⁴³

V důsledku koaličních jednání se tentokrát DCV nestala vládní stranou.¹⁴⁴ Neúčast německých křesťanských sociálů ve vládě však nebylo šťastným řešením, DCV byla jednou ze zakládajících stran aktivistického hnutí, za kterým stála až do konce své existence na politické scéně první Československé republiky. Ve třicátých letech pokračovala strana v praktikování loajální politiky. Po svém přesunu z vlády do opozice se silněji zaměřila na národní politické zájmy. Ke změně došlo i ve vedení strany, stárnoucího Roberta Mayr-Hartinga nahradil rozhodný, ale nacionálněji zaměřený papežský prelát Karl Hilgenreiner. V prvních letech po hospodářské krizi se zdála být Hilgereinerova pevná ruka pro stranu přínosem, opozičnost strany a ostřejší prosazování nacionální zájmů slavily úspěch. Po Henleinově vzestupu byla DCV zasažena jeho získávací taktikou, které ovšem odolala. Spojení s SHF odmítla: „*...přes složitost postavení německých křesťanských sociálů je od počátku od spolupráce s nacisty odrazilo zásadní odpor nacistů ke katolicismu a konflikty v politické praxi, které z toho plynuly – stejně jako je s nimi spojoval na druhé straně odpor k marxismu (sociální demokracii a komunistům) i antisemitismus a především stále ostřejší německonacionální stanoviska.*“¹⁴⁵

Německá agrární strana byla nadále součástí vlády, její předseda Franz Spina převzal v Udržalově vládě ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.¹⁴⁶ BdL zastávalo politiku německého aktivismu, k republice je stále pevněji připoutávala protikrizová opatření českých agrárníků. Na začátku třicátých let došlo k námluvám mezi Henleinem a BdL. Henlein totiž nechtěl být zdiskreditován a hledal cestu jak se vklínit do německé politiky první Československé republiky. Dokonce si usmyslel spojení s jednou z aktivistických stran. Jednání mezi SHF a BdL začala už 25. října 1933 a pokračoval až do období před parlamentními volbami v roce 1935. Henlein toužil po vlivu ve vládě, kterou mu mohl BdL nabídnout, naopak němečtí agrárníci

---

¹⁴³BERAN (2009). *cit.d.*, s. 242.

¹⁴⁴Československé socialistické strany stanovily podmínku, že nesocialistické strany ve vládě nemohou mít nad socialistickými většinu. Proto byla z koalice vykázána DCV.

¹⁴⁵KÁRNÍK (2002). *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díl druhý., s. 208.

¹⁴⁶BROKLOVÁ (1999). *cit.d.*, s.78.

vycítili vzrůstající vliv SHF a snažili se na něm přiživiti. Franz Spina se ale Henleina snažil systematicky tlačiti k aktivismu. Na sjezdu v České Lípě 21. října 1934 pronesl Henlein svůj zásadní projev, ve kterém odmítl pangermanismus, panslavismus a válku mezi Československem a Německem. Dále v něm prohlásil, že si přeje „opravdovou“ demokracii, a odmítl fašismus a nacismus. Henlein ale v průběhu dohod klíčkoval a vyčkával, jeho hlavním cílem bylo oddálit nařízení zrušení SHF. Jednání byla označena za neúspěšná až v březnu 1935, kdy BdL oficiálně přiznal, že Henlein nedodržel své sliby a všem jednáním je definitivně konec. Z připravované společné kandidatury do parlamentních voleb sešlo a strana německých agrárníků musela vstoupit do předvolební kampaně osamocena. Neúspěšné jednání mezi BdL a SHF bylo předzvěstí neúspěchu v blížících se volbách.¹⁴⁷

5.5 Parlamentní volby v roce 1935

V květnu roku 1935 konané volby skončily vítězstvím Sudetoněmecké strany, která získala 1 249 530 hlasů, což znamenalo 67% hlasů všech československých Němců. To zajistilo straně 44 poslaneckých a 23 senátních křesel. Jen o jedno křeslo více získala Agrární strana (1 080 000 hlasů), a to pouze díky volebnímu pravidlu, které určovalo, že se nejsilnější československé straně (ne tedy straně menšinové) připočtou hlasy neúspěšných stran. SdP se stala nejsilnější stranou v Československu, až daleko za ní skončily další německé strany. Volby v roce 1935 znamenaly porážku německého aktivismu.¹⁴⁸

Ve třicátých letech byla na československé politické scéně zřejmá odlišnost přístupů jednotlivých národnostních táborů k výkonu politiky. Zatímco u německých aktivistických stran převládala naděje ve změnu národnostního režimu republiky, tak z postoje československé politiky bylo patrné, že pokládají problémy spojené s národnostní otázkou za vyřešené a dalšími změnami v této organizaci státu se již nehodlají dále zabývat. Politickou situaci po roce 1930 zachvátilo řešení následků hospodářské krize. Krize zapříčinila vzednutí nacionalistických myšlenek a pomohla

---

¹⁴⁷KÁRNÍK (2002). *České země v éře První republiky, 1918-1938*. Díl druhý., s. 202 -204.

¹⁴⁸RICHTER (1999). *cit.d.*, s. 213.

vzniku sudetoněmeckého hnutí, jehož činnost měla v následujících letech krucióální význam pro vývoj první Československé republiky. Dalo by se říci, že čím více Henleinova strana sílila, tím více německý aktivistický tábor oslaboval. Německá vládní účast postupem času ztrácela význam a pozitivní vnímání u německé menšiny.

6. „Labutí píseň“ německého aktivismu

6.1 *Politika německého novoaktivismu*

Parlamentní volby v roce 1935 znamenaly pro všechny německé aktivistické strany neúspěch, proto musel přijít nový impuls k dalšímu pokračování stran. Ten se objevil ve formě novoaktivismu. Tato nová vlna se označuje i jako tzv. jungaktivismus. Za tímto označením můžeme hledat personální změny ve vedeních jednotlivých stran. Na vrchol se vyšplhala mladá generace německých politiků.¹⁴⁹

Předsedou německých agrárníků, kteří ve volbách zaznamenali největší propad (získala o 11 mandátů méně), se stal Gustav Hacker. Pětatřicetiletý Hacker zastával myšlenky aktivismu, tento směr německé politiky obhájil po volbách i v BdL a ihned prohlásil, že chce se stranou setrvat ve vládě. Stejný názor převládl i v DSAP, kde obsadil místopředsednickou funkci Wenzel Jaksch. Transformací prošla i DCV, po volebním fiasku ze své funkce předsedy strany odstoupil nacionálně smýšlející Hilgenreiner. Velký vliv ve straně německých křesťanských sociálů získali příslušníci mladé krve – Erwin Zajicek a Hans Schütz. Pod jejich taktovkou se strana přiklonila k aktivismu a vracela se směrem do vlády ČSR. Mladí němečtí aktivisté byli daleko radikálnější než jejich předchůdci a za cíl si kladli především důslednější prosazování německých národních zájmů.¹⁵⁰

---

¹⁴⁹BACHSTEIN, Martin K. *Wenzel Jaksch und die sudeten deutsche Sozialdemokratie*. München: Oldenbourg, 1974. 306 s. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum. ISBN 3-486-44081-0, s. 93.

¹⁵⁰KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl třetí. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 803 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1, s. 78.

Dne 26. dubna 1936 vystoupili tři poslanci německých aktivistických stran (každý jinde) Wenzel Jaksch (DSAP), Gustav Hacker (BdL) a Hans Schütz (DCV) s projevem, ve kterém formulovali nový program německého aktivismu. Toto nové pojetí se označuje jako tzv. novoaktivismus.

Německý novoaktivismus bojoval na dvou frontách. První byla vedena proti politice SdP, ve druhé se novoaktivisté soustředili na vyjednávání s československou vládou o vylepšení sudetoněmeckých pozic. Požadovali rapidní vylepšení životních podmínek v oblastech obývaných sudetskými Němci, současně s uznáním národních práv se mělo také zlepšit hospodářské a sociální postavení německé menšiny. Za nutnost považovali přepsání nevyhovující ústavy z roku 1920, změnu proporčního zastoupení Němců ve státních službách a na rozhodujících místech v pohraničních oblastech. Tyto změny by pomohly vyvrátit polopravdy o zanedbávání sudetských Němců šířené Henleinem. Novoaktivisté si stáli za myšlenkou, že pokud jejich návrhy projdou, velice tím oslabí Henleinovo hnutí.¹⁵¹

Čeští politici se kromě prvotních souhlasných reakcí stavěli k německému novoaktivismu velmi váhavě. „*Projevila se při tom setrvačnost pohledu na česko-německý vztah a neschopnost pružně zareagovat na tuto německou iniciativu. V koalici nebyl politik Švehlova typu, který by dokázal sjednotit postup a sblížit divergentní názory.*“¹⁵²

Pro úspěch novoaktivistické politiky bylo v těchto dnech důležité, aby se podnikly kroky k realizaci plánů na zlepšování situace sudetoněmecké menšiny. To si představitelé jednotlivých stran dobře uvědomovali a zahájili jednání s vládou. Dne 27. ledna 1937 představil ministr Czech pamětní spis tří německých aktivistických stran, který obsahoval sociální, kulturní a národní požadavky. Národní požadavky se týkaly pouze jazykových otázek. Kulturní nebo národní autonomie nebyla vůbec zmíněna.¹⁵³

O tomto novoaktivistickém memorandu jednala poté vládní koalice. Memorandum bylo přijato skoro v celém svém znění, poslední dva body, které se týkaly jednání o menšinových otázkách, vláda vynechala. Výsledky koaličních porad byly zveřejněny 18. února 1937.

---

¹⁵¹BERAN (2009). *cit.d.*, s. 296-299.

¹⁵²ŠEBEK (2006). *cit.d.*, s. 277.

¹⁵³KURAL (2002). *cit.d.*, s. 83-84.

Již od tohoto zveřejnění se ale množily obavy z praktického naplňování dohod, které se později ukázaly jako oprávněné. Vláda nebyla dosti důsledná v prosazování této dohody a neměla žádnou hlubší koncepci. „*Tato jakoby vrozená vlastnost demokracie se ČSR vymstila.*“¹⁵⁴

6.2 Sudetoněmecká strana po volbách 1935

Sudetoněmecká strana po vyhraných volbách nezhálela a prezentovala sudetoněmecký problém jako problém mezistátní. Předseda Henlein objížděl evropské státy a vykresloval zde Československo jako krutého vykořisťovatele, který sudetské Němce záměrně poškozuje. Tato taktika mu vycházela, zejména u vysokých politických představitelů v Anglii se mu tento dojem podařilo vytvořit. Také s oblibou tvrdil, že SdP je jedinou československou stranou sudetských Němců, a tím pádem mluví za celou německou menšinu. Na domácí politické scéně se SdP soustředila na boj proti bloku německých neoaktivistických stran. Nechtěla připustit, aby se voliči k těmto stranám vraceli. Stejně tak odmítala dohodu mezi tímto blokem a československou vládou z února 1937, na kterou odpověděla svým návrhem z dubna 1937. V tomto návrhu byly zanesené požadavky¹⁵⁵, které byly pro československou stranu neakceptovatelné, což bylo také záměrem SdP. V této době už totiž působila strana pod berlínským diktátem a plnila rozkazy přicházející z Německa. SdP měla dva hlavní úkoly: na jedné straně měla v mezinárodní politice prezentovat ČSR jako uzurpátora sudetských Němců, na druhé straně se strana snažila o rozklad státu zevnitř.¹⁵⁶

„Nakonec se od podzimu 1937 SdP stala filiální stranou Hitlerovou, podobně jako nacisté v Rakousku. Bez její existence a aktivní pomoci by Hitler, který už v létě 1938 usiloval o rozpoutání války, nemohl vyvinout onen mezinárodní tlak, jenž

---

¹⁵⁴Tamtéž, s. 92.

¹⁵⁵SdP požadovala: zákon na ochranu národních práv vytvořením svazů veřejnoprávních, které se mohly ustavit jako veřejnoprávní korporace; zákon k uskutečnění národní rovnoprávnosti; zákon k ručení státu za škody, způsobené jeho orgány; zákon o trestech proti odnárodňování; zákon o národní příslušnosti státních občanů a o národním katastrofu; zákon o právu podat stížnost k ústavnímu soudu.

¹⁵⁶KURAL (1993). *cit. d.*, s. 160.

*v důsledku anglické, francouzské a rovněž italské ochoty k jednání vyústil v září 1938 v mnichovskou dohodu.*¹⁵⁷

6.3 Mnichovská dohoda

V září 1938 se v Mnichově konala konference, na které se rozhodovalo o budoucnosti první Československé republiky. Výsledek jednání byl předem daný - Československo se obětuje ve prospěch uklidnění napjaté situace uvnitř Evropy. Přes Benešovy námitky se konference nemohla zúčastnit československá delegace, diskuze tak probíhala pouze mezi představiteli čtyř mocností – Francie (Édouard Daladier), Anglie (Neville Chamberlain), Itálie (Benito Mussolini) a Německa (Adolf Hitler). Dohoda, která přikazovala Československu postoupit svoje pohraniční území Německu, byla podepsána těsně před půlnocí 29. září 1938. Tímto externím řešením česko-německého vztahu končí éra první Československé republiky.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷*Konfliktgemeinschaft, Katastrophe, Entspannung (1996), s. 40.*

¹⁵⁸KURAL (2002). *cit.d.*, s. 148.

Závěr

Ve své bakalářské práci s názvem „Vliv německých aktivistických stran na československou politickou scénu v letech 1918–1938“ jsem se věnoval politickému systému první Československé republiky, který vykazoval mnoho specifík.

Jednou ze zajímavostí bylo složení tehdejšího politického spektra. Politické strany německé menšiny musely zpřetrhat vazby, které měly dlouhodobou tradici z působení v Rakousku-Uhersku, a pokusit se začlenit do nově vzniklého systému. Reprezentovat zájmy německé menšiny žijící na československém území bylo úkolem přetěžkým.

Ve svém výzkumu jsem se přednostně soustředil na německé politické strany aktivistického hnutí, které měly snahu aktivně se podílet na chodu státu. Předmět svého bádání jsem si vytyčil otázkou: „*Do jaké míry ovlivňovaly německé aktivistické strany podobu československé politické scény?*“

Německý aktivismus měl kořeny především v pragmatickém uvažování hlavních představitelů německé menšiny. Pokud by na vylepšení postavení sudetských Němců stačila negativistická politika, upřednostňována hlavně v první polovině dvacátých let, německého aktivismu by nebylo potřeba. S okamžikem, kdy se Němci smířili s postavením menšiny v československém státě, si začali klást otázky, čím svoje postavení zlepšit. Němci nebyli zvyklí přizpůsobovat se někomu jinému. A už vůbec ne Čechům, se kterými měli pestrou minulost. Politika německého aktivismu vznikla tedy z nutnosti. Z nutnosti vylepšit své živobytí. S myšlenkou prosadit své národnostní zájmy vstupovali německé aktivistické strany do parlamentu a posléze se staly i součástí vlády první Československé republiky. Můžeme zde dokonce nalézt podobnost s tzv. drobečkovou politikou, kterou uplatňovali představitelé české politické scény za dob Rakouska-Uherska. Tehdy se také politická elita národa uvolila ke spolupráci v zájmu vylepšení postavení Čechů jakožto menšiny. Německý aktivismus se dá považovat za úspěšný do té doby, než se narazilo na národnostní problémy. Jazykový zákon, správní reforma, školská autonomie – to jsou body, které měly německé aktivistické strany tvrději požadovat. Pokud by bývaly uspěly alespoň v některém z bodů ze svého národnostního programu, vyvolávalo by celkové působení aktivismu méně rozporuplné dojmy. Ve světle skutečností se tato etapa vývoje Československa jeví jako krok nadějný, nýbrž nedotažený ke zdárnému konci.

Světová hospodářská krize udeřila na Československo v tu nejhorší možnou dobu. Pokus s politikou německého aktivismu jakožto vládního účastníka běžel teprve tři roky. Politika aktivismu měla být postupným procesem, neměla a nemohla přinést ovoce hned po pár letech jejího praktikování. Zrovna když voliči začali přicházet novému směru v sudetoněmecké politice na chuť, o čemž svědčí i volební preference jednotlivých aktivistických stran, dorazila do země ekonomická krize strašlivých účinků. Shodou okolností zasadila vztahu Čechů a Němců tvrdý políček díky rozvrstvení průmyslu v zemi. To nemohl nikdo ovlivnit. Propaganda je silným nástrojem a důvěra ve vládu, když obyvatelstvo hladoví, neměla dlouhého trvání. V tuto chvíli měli představitelé obou politických táborů chytit situaci do svých rukou a začít konat. Učinění důležitých rozhodnutí ale nepřišlo. Německé aktivistické strany ztrácejí svůj těžce nabytý vliv.

Stěžejní význam pro vývoj československé politické scény má vznik Sudetoněmecké strany. Henlein, zručný to politik, dobře věděl, jak se má v ožehavé vnitropolitické situaci chovat. Nabídl německému obyvatelstvu záchranný kruh, kterého bylo snadné se chytit. Politika nacionalismu, kterou prezentoval, nabývala popularitě. Mnozí dřívější stoupcí aktivismu začali přebíhat ke druhé straně. Vidina zlepšení sociálních poměrů měla velkou moc.

Naděje, která vysvitla ve druhé polovině třicátých let zásluhou tzv. novoaktivismu, rychle pohasla. Tentokrát nebyl na vině jen liknavý přístup československého demokratického zřízení, ale i eskalující mezinárodní situace. Příběh první Československé republiky skončil externím zásahem ostatních evropských mocností – Mnichovskou dohodou.

Použitá Literatura

BACHSTEIN, Martin K. *Wenzel Jaksch und die sudeten deutsche Sozialdemokratie*. München: Oldenbourg, 1974. 306 s. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum. ISBN 3-486-44081-0.

BALÍK, Stanislav. *Politický systém českých zemí, 1848-1989*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003, 180 s. ISBN 978-802-1042-506.

BERAN, Ladislav Josef a SCHWARZ, Josef, ed. *Odepřená integrace: systémová analýza sudetoněmecké politiky v Československé republice 1918-1938*. 1. vyd. Praha: Pulchra, 2009. 438 s. Testis; sv. 2. ISBN 978-80-87377-02-4.

BOSL, Karl, ed. *Die Erste Tschechoslowakische Republik als multinationaler Parteienstaat: Vorträge der Tagungen des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 24. bis 27. November 1977 und vom 20. bis 23. April 1978*. München: Oldenbourg, 1979. 579 s. Bad Wiesseer Tagungen des Collegium Carolinum. ISBN 3-486-49181-4.

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 1992, 168 s. ISBN 80-901-0596-3.

BROKLOVÁ, Eva. *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu , 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1999, 144 s. ISBN 80-718-4760-7.

BROKLOVÁ, Eva. *První československá ústava: diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny ČAV, 1992, 221 s. ISBN 80-852-7008-0.

BROKLOVÁ Eva, TOMEŠ Josef, PEHR Michal. *Agrárníci, národní demokraté a lidovci ve druhém poločase první Československé republiky*. 1. vyd. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2008, 267 s. ISBN 978-80-86495-47-7.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918-1938*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 846 s. ISBN 80-200-1440-3.

CABADA, Ladislav, ŠANC, David. *Český stranický systém ve 20. století*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005, 223 s. ISBN 80-86898-33-4.

CESAR, Jaroslav a Bohumil ČERNÝ. *Politika německých buržoazních stran v Československu v letech 1918-1938*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1962, 584 s.

COLLEGIUM CAROLINUM. Tagung a BOSL, Karl, ed. *Die demokratisch-parlamentarische Struktur der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Vorträge der*

Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee am Tegernsee vom 28. 11. bis 1. 12. 1974. München: Oldenbourg, 1975. 278 s. ISBN 3-486-44381-X.

DIETL, Werner. *Die Deutsche Christlichsoziale Volkspartei in der Ersten Tschechoslowakischen Republik (1918-1929).* München: Sudetendeutsches Archiv, 1991. 375 s. Veröffentlichung des Sudetendeutschen Archivs. ISBN 3-926303-18-2.

DEUTSCHE SOZIALDEMOKRATISCHE ARBEITERPARTEI IN DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN REPUBLIK. *Die Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei im Tschechoslowakischen Parlamente: 1. Tätigkeitsbericht vom 26. Mai 1920 bis 31. Mai 1921.* Prag: Verlag der Klubs der Abgeordneten und Senatoren der deutschen sozial demokratischen Arbeiterpartei, 1921. 110 s.

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2008, 255 s. ISBN 978-80-7367-385-7.

FRAJDL, Jiří. *Československá republika 1918-1938.* 1. vyd. Moravská Třebová: Diatex, 1992, 92 s.

JOHN, Miloslav. *Čechoslovakismus a ČSR 1914-1938.* 1. vyd. Beroun: Baroko, 1994, 423 s. ISBN 80-856-4220-4.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky , 1918-1938.* Díl první. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003, ISBN 80-7277-1191-3.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky , 1918-1938.* Díl druhý. Dotisk 1. vyd. Praha: Libri, 2005. ISBN 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938).* Díl třetí. 1. vyd. Praha: Libri, 2003. 803 s. Dějiny českých zemí. ISBN 80-7277-119-1.

KÁRNÍK, Zdeněk. *K novověkým sociálním dějinám českých zemí : politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998-2002-, 5 v. ISBN 802460341151.

Konfliktgemeinschaft, Katastrophe, Entspannung: Skizze einer Darstellung der deutsch-tschechischen Geschichte seit dem 19. Jahrhundert. München: Oldenbourg, 1996, 91 s. ISBN 34-865-6287-8.

- KRACIK, Jörg. *Die Politik des deutschen Aktivismus in der Tschechoslowakei 1920-1938*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1999. 462 s. Europäische Hochschulschriften. Reihe 3, Geschichte und ihre Hilfswissenschaften, ISBN 3-631-34672-7
- KURAL, Václav. *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 197 s. ISBN 80-246-0360-8.
- KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-X.
- LINZ, Norbert. *Der Bund der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Struktur und Politik einer deutschen Partei in der Aufbauphase*. München: R. Oldenbourg, 1982. 360 s. Veröffentlichung des Collegium Carolinum; Bd. 39. ISBN 3-486-50601-3
- MALÍŘ, Jiří a MAREK Pavel. *Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-1938*. Brno: Doplněk, 2005, 1021 s. ISBN 80-723-9180-1.
- OHLBAUM, Rudolf a kolektiv. *Tisíc let česko-německých vztahů*. 2. vyd. Praha: Panevropa Praha, 1995, 288 s. ISBN 80-85846-03-9.
- RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. 1. vyd. Třebíč: Fakta, 1999, 274 s. ISBN 80-7268-054-4.
- SOBIERAJ, Silke. *Die nationale Politik des Bundes der Landwirte in der Ersten Tschechoslowakischen Republik: Möglichkeiten und Grenzen der Verständigung zwischen Tschechen und Deutschen. 1918-1929*. Frankfurt am Main: P. Lang, 2002. 367 s. Menschen und Strukturen, ISBN 3-631-38847-0
- ŠEBEK, Jaroslav. *Mezi křížem a národem: politické prostředí sudetoněmeckého katolicismu v meziválečném Československu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, 334 s. ISBN 80-732-5085-3.
- TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš a STEHLÍK, Michal. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. 722 s. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis; vol. 13. ISBN 978-80-7308-413-4.

Použité internetové zdroje

(ověřeno k 15. 5. 2014)

<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/washingtonska-deklarace.html>

http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html

<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/003schuz/s003006.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/031schuz/s031001.htm>

<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/173schuz/s173001.htm><http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/173schuz/s173001.htm>

<http://ftp.aspi.cz/opispdf/1926/009-1926.pdf>

Seznam použitých zkratk

BdL – Německý svaz agrárníků

ČSDSD – Československá sociálně – demokratická strana dělnická

ČSL – Československá strana lidová

ČSND – Československá strana národně demokratická

ČSNS – Česká strana národně socialistická

ČSR – Československá republika

DAWG – Německé pracovní a hospodářské společenství

DCV – Německá křesťansko-sociální strana lidová

DNP – Německá nacionální strana

DNSAP – Německá nacionálně socialistická dělnická strana

DSAP – Německá sociálně demokratická strana dělnická

DTV – Deutsche Tumverband

KSČ – Komunistická strana Československa

NSDAP – Národně socialistická německá strana dělníků

RNS – Revoluční národní shromáždění

SdP – Sudetoněmecká strana

SHF – Sudetendeutsche Heimatfront

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přehled vlád první Československé republiky

Příloha č. 2: Parlamentní volby v roce 1920

Příloha č. 3: Parlamentní volby v roce 1925

Příloha č. 4: Parlamentní volby v roce 1929

Příloha č. 5: Parlamentní volby v roce 1935

Příloha č. 1: Přehled vlád první Československé republiky

<i>Koalice</i>	<i>Působnost</i>	<i>Předseda</i>	<i>Zastoupené pol. strany</i>
pařížská	9. – 11. 1918	Masaryk	-
všenárodní	11. 1918 - 7. 1919	Kramář	ČSND, ČSS, agr., ČSDSD, ČSL, slov. klub
rudozelená	7. 1919 – 5. 1920	Tusar	ČSDSD, CSS, agr., slov. klub
rudozelená	5. – 6. 1920	Tusar	ČSDSD, CSS, agr., slov. klub
úřednická	9. 1920 – 9. 1921	Černý	podpora stran všenárodní koalice
všenárodní	9. 1921 – 10. 1922	Beneš	ČSS, ČSDSD, agr., CSND, CSL
všenárodní	10. 1922 – 12. 1925	Švehla	agr., CSDSD, CSS, CSND, CSL
všenárodní	12. 1925 – 3. 1926	Švhla	agr., CSDSD, CSS, CSND, CSL
úřednická	3. – 5. 1926	Černý	podpora občanských stran
občanská	10. 1926 – 2. 1929	Švehla	agr., CSL, živn., BdL, něm. kř. soc., HSLŠ (od 1. 1927), CSND (od 4. 1929)
občanská	2. – 12. 1929	Udržal	agr., CSND, CSL, živn., BdL, něm. kř. soc., HSLŠ (od 10. 1929)
Široká	12. 1929 – 10. 1932	Udržal	agr., CSDSD, CSND, CSND, CSL, BdL, něm. soc. dem., živn. (od 4. 1932)
Široká	10. 1932 – 2. 1934	Malypetr	agr., CSDSD, CSND, CSL, BdL, něm. soc. dem.
Široká	2. 1934 – 6. 1935	Malypetr	agr., CSDSD, CSL, BdL, něm. soc. dem.

Široká	11. – 12. 1935	Hodža	agr., CSDSD, CSL, BdL, něm. soc. dem., živn.
Široká	12. 1935 – 7. 1937	Hodža	agr., CSDSD, CSL, BdL, něm. soc. dem., živn., něm. kř. soc.
Široká	7. 1937 – 9. 1938	Hodža	agr., CSDSD, CSNS, CSL, živn., BdL (do 3. 1938), něm. kř. soc. (do 3. 1938), něm. soc. dem. (do 4. 1938), NSj (býv. CSND, od 3. 1938)
úřednická	9. – 10. 1938	Syrový	-

Zdroj: BALÍK (2003), s. 53.

Příloha č. 2: Parlamentní volby v roce 1920

<i>Strana (koalice)</i>	<i>Procenta</i>	<i>Mandáty PS</i>
Československá sociálně-demokratická strana dělnická	25,7	74
Německá sociálně-demokratická strana dělnická	11,1	31
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	9,7	28
Československá strana národně-socialistická	8,1	24
Československá strana lidová	7,5	21
Československá strana národně-demokratická	6,3	19
Německá národní strana, Německá národně-socialistická strana dělnická	5,3	25
Krajinská křesťansko-sociální strana, Maďarská národní strana	4,5	10
Německý svaz zemědělců	3,9	13
Slovenská lidová strana	3,8	12
Německá křesťansko-sociální strana	2,5	9
Maďarská křesťansko-sociální strana	2,2	5
Československá živnostensko-obchodnická strana	2	6
Maďarsko-německá sociálně-demokratická strana	1,8	4
Ostatní	5,6	19

Zdroj: FRAJDL, J.: Československá republika 1918-1938, s. 15.

Příloha č. 3: Parlamentní volby v roce 1925

<i>Strana (koalice)</i>	<i>Procenta</i>	<i>Mandáty PS</i>
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	13,7	46
Komunistická strana Československa	13,2	41
Československá strana lidová	9,7	31
Československá sociálně-demokratická strana dělnická	8,9	29
Československá strana národně-socialistická	8,6	28
Německý svaz zemědělců	8	24
Hlinkova slovenská ľudová strana	6,9	23
Německá sociálně-demokratická strana dělnická	5,8	17
Československá strana-národně demokratická	5	14
Německá křesťansko-sociální strana	4,4	13
Československá živnostensko-obchodnická strana	4	13
Maďarská křesťansko-sociální strana	1,4	4
Ostatní	10,4	17

Zdroj: FRAJDL, J.: Československá republika 1918-1938, s. 16.

Příloha č. 4: Parlamentní volby v roce 1929

<i>Strana (koalice)</i>	<i>Procenta</i>	<i>Mandáty PS</i>
Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu	15	46
Československá sociálně-demokratická strana dělnická	13	39
Československá strana národně-sociální	10,4	32
Komunistická strana Československa	10,2	30
Československá strana lidová	8,4	25
Německá sociálně-demokratická strana dělnická	6,9	21
Hlinkova slovenská ľudová strana	5,7	19
Německý svaz zemědělců	5,4	16
Československá strana národně-demokratická	4,9	15
Německá křesťansko-sociální strana	4,7	14
Československá živnostensko-obchodnická strana	3,9	12
Ostatní	11,5	31

Zdroj: FRAJDL, J.: Československá republika 1918-1938, s. 17.

Příloha č. 5: Parlamentní volby v roce 1935

<i>Strana (koalice)</i>	<i>Procenta</i>	<i>Mandáty PS</i>
Sudetoněmecká strana	15,2	44
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	14,3	45
Československá sociálně-demokratická strana dělnická	12,6	38
Komunistická strana Československa	10,3	30
Československá strana národně-socialistická	9,2	28
Československá strana lidová	7,5	22
Autonomistický blok ¹⁵⁹	6,9	22
Národní sjednocení ¹⁶⁰	5,6	17
Československá živnostensko-obchodnická strana	5,4	17
Německá sociálně-demokratická strana dělnická	3,6	11
Německo-maďarská koalice ¹⁶¹	3,6	9
Národní obec fašistická	2	6
Německá křesťansko-sociální strana	2	6
Německý svaz zemědělců	1,7	5
Ostatní	0,2	0

Zdroj: FRAJDL, J.: Československá republika 1918-1938, s. 18

¹⁵⁹ Autonomistický blok tvořily Hlinkova slovenská lidová strana, Slovenská národní strana, Autonomní zemědělský svaz a Polskie stronnictwo w Czechosłowacji.

¹⁶⁰ Národní sjednocení tvořily Československá národní demokracie a Liga proti vázaným kandidátkám (bez NOF).

¹⁶¹ Německo-maďarskou koalici tvořily Krajinsko německo-maďarská křesťansko-sociální strana, Maďarská národní strana a Spišská národní strana.